

Makale tarihçesi: Alındı: 26 Haziran 2018; Kabul edildi: 1 Eylül 2018

Ovakent Özbek Göçmenlerinde Kültürleşme Düzeyleri

İrfan Atalay¹
Ferda Dikmen²
Sonel Bosnalı³
Yusuf Topaloğlu⁴

Öz

1979 yılında işgal ve devamındaki terör yüzünden ülkelerinden koparak göçer duruma düşmüş ve Hatay-Ovakent'e yerleştirilmiş Özbek asıllı bir grup Afganistan vatandaşının kültür ve kimliklerini koruma çabalarını, kültürel değişimlerinin yönü ve hızını, değişimlerinin düzey ve biçimlerini belirlemeye yönelik yapılan ve sahada gerçekleştirilen anket çalışmasıyla desteklenen bu çalışma, kültürel azınlık bir topluluk durumundaki göçerlerin kültür(süz)leşme (acculturation) sürecini incelemektedir. Çalışmada, kültürel boyutlarıyla ele alınan topluluğun durumu makro düzeyde değerlendirilmiştir. Yedi bin kişilik göçer nüfusunun 0.03 oranında küçültülmesiyle, farklı yaş ve cinsiyetten, 210 kişilik denek grubuna kültürün devamlılığı, çeşitliliği, değişimi ve egemen kültürle bütünleşme sürecini ölçmeye yönelik, yaşam biçimleri, benimsedikleri kimlik, dinsel uygulamaları, örf ve adetleri, aidiyetleri, meslekleri ve yemek kültürlerine yönelik yirmi dört soruluk bir sormaca uygulanmıştır. Yanıtlar Likert ölçekleme yöntemi ve John W. Berry'nin göçerlerin başka kültürlerle temasları durumunda karşılaştıkları süreçleri ele aldığı kültür(süz)leşme izlemleri kuramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler, Özbek göçerlerin Türk toplumuyla her yönüyle bütünleşmeyi sürdürdüğü, ancak Ovakent'in egemen kültür bireylerinden ayrı bir konumda olmasının bu süreci yavaşlattığını göstermektedir..

Anahtar kelimeler: Ovakent; Özbek göçerleri; Kültür(süz)leşme; Kültürel topluluk; Bütünleşme; Kültür erimesi; Aykırılışma.

ABSTRACT IN ENGLISH

Acculturation among Uzbek Immigrants in Ovakent

This study, based on a survey, explores the efforts and experiences of maintaining the culture and identity among Uzbek immigrants, who were uprooted due to the

¹ Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tekirdağ, Türkiye.

E-posta: iatalay@nku.edu.tr

² Öğr. Gör., Namık Kemal Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Tekirdağ, Türkiye.

E-posta: fdikmen@nku.edu.tr

³ Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tekirdağ, Türkiye.

E-posta: sbosnali@nku.edu.tr

⁴ Öğr. Gör. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Tekirdağ, Türkiye.

E-posta: ytopaloglu@nku.edu.tr

Bilgilendirme: Bu çalışma, 26-28 Haziran 2018 tarihleri arasında Portekiz Lizbon'da düzenlenen "The Migration Conference 2018"de, "Ovakent Özbek göçmenlerinde öz kültürün korunması ve yeni kültür edinimi düzeyleri" başlığı altında sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş makale biçimidir.

occupation and the terror in 1979, and had moved to Hatay-Ovakent. It examines the process of acculturation of Uzbek migrants in a community in order to understand the process and speed of a cultural change. In this study, the Uzbek community is analysed at macro level. A questionnaire of twenty-four questions about the continuity of culture, diversity, exchange and integration processes are explored with a sample representing 0.03 percent of (210 respondents) a migrant community of seven thousand. The responses were collected using a questionnaire employing Likert Scale questions following the framework of acculturation strategies theory of John W. Berry regarding immigrants in contact with other cultures. We have found that Uzbek migrants continue to acculturate with Turkish society in all aspects, but due to Ovakent's isolated position and distance from the mainstream culture in Turkey, this process has seemingly slowed down.

Keywords: Ovakent; Uzbek immigrants; Acculturation; Cultural community; Integration; Cultural assimilation; Marginalization.

Giriş

Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında Afganistan'ı işgal etmesi sonrasında Afgan unsurların başlattığı direniş mücadele ile başlayan, işgalin sona ermesiyle ülke içinde egemenlik alanlarını genişletip iktidarı ele geçirmek isteyen dinsel ve kökensel ayrılıkçı grupların çatışmalarıyla büyüyen ve ülkeyi yangın yerine sokan terör sonucunda ülkeyi terk etmek durumunda kalıp komşu konumundaki Pakistan ve İran'a sığınan milyonlarca Afgan göçerin karşı karşıya kaldığı uygun olmayan koşullar ve kötü muamele sonucunda dönemin Türk Hükümetinin girişimi, Birleşmiş Milletlerin aracılığıyla ülkemize getirilen belli sayıdaki Özbek ve Türkmen asıllı Afgan göçer, farklı yerlere yerleştirilmiştir. Kısaca, Sirkeci (2009 ve 2012) ve Tilbe'nin (Tilbe, 2015) de göç ve göçerler için model olarak önerdikleri çatışma modeli gereğince güvensiz ortamlarını terk etmek durumunda kalmış Özbek asıllı göçerlerin bir bölümü, Hatay'ın Ovakent Mahallesi'ne yerleştirilmiştir. Başlangıçta çoğunluğu Özbek, altı yüz civarında göçerin ikametine açılan mahallede, nüfusun artması ve bireysel veya toplu yeni göçerle günümüzde yedi bin kadar göçer ve 150 hanelik Kömürçukur Mahallesi'nden taşınan Türkler yaşamaktadır.

Türkiye'ye gelişlerinden itibaren, Türkçeden farklılık gösteren anadilleri Özbekçe ve pek çoğunun bildiği Peştuca, Farsça gibi dillerle yerleşik kültürün bireyleriyle anlaşmakta ve temas kurmakta zorlanmaları, Türk halkından farklı giyim-kuşamları, gelenek ve göreneklere ile dikkatleri gereğinden fazla üzerlerine çekmeleri bu göçer grubun yaşamak durumunda kaldığı coğrafyada karşılaştıkları ilk güçlükler olur. Bu güçlüklerin aşılmasında kendilerinin istek ve çabaları kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarının çalışma ve planlamaları da etkili olmuştur.

Egemen toplumla inanç birliği içinde olmaları ve dillerdeki benzerlik, kültürel azınlık bir toplum konumundaki Ovakent göçerlerinin Türk toplumuyla bütünleşmesine katkı sağlamış olmasına karşın, yaşadıkları mahallenin şehir ya da diğer yerleşim yerlerine uzak, diğer yerleşim birimlerinden uzak konumda olması, bireylerin diğer kültürlerden olan

bireylerle temasını sınırlandırmıştır. Her ne kadar geçinmek için farklı alanlara yönelmek durumunda kaldıkları için diğer insanlarla yakın temas kurmak zorunda kalıp karşılıklı etkilenme içine girseler de, bir bütün olarak yaşadıkları mahalle halkının çoğunluğu aynı düzeyde egemen toplumun etkisine maruz kalamamış, etkilenme ve değişim oranı düşük seviyelerde kalmıştır.

Sonuç olarak, kültürel topluluk konumundaki Ovakent Özbeklerinin Türk toplumuyla uyum sürecine direnmediği, aksine uyumun kendileri için de gerekli olduğu bilincinde olduğu, Türkiye’de kalıcı oldukları, buna karşılık egemen toplum durumundaki Türk toplumunun da Özbek göçerleri dışlayan, ayrıştıran ve onları *toplum dışı bir yaşamı benimsemeye* (marjinalizasyon) sürükleyen bir tutum takınmayıp benimseyici bir rol üstlendiklerine ilişkin tutumlar yaptığımız anket ve gözlemler sonucunda ortaya konmuştur.

Çalışma, göçerlerin kültürel düzlemde uyumu, uyumsuzluğu ve diğer kültür(süz)leşme tutumlarını ele aldığı için, önce metin içinde kullandığımız bir takım kavramların tanımı ve açıklanması yapılmaktadır. Daha sonra, saptanan durumların betimlenmesinde ölçüt olarak kullanılan John W. Berry’nin yaklaşımı ışığında, kültür(süz)leşme izlemlerinin açıklanması ve ardından sahadaki çalışmalarla belirlenen kültürel durumların betimlenmesine yer verilmektedir.

Kültürel Topluluk

Kültürel topluluk, bütüncül bir kültürün parçası olduğu yaşam alanından ve coğrafyadan uzaklaşarak başka bir coğrafya ya da yaşam alanına yerleşen, özkültürünü tüm değer ve temsil edebilecek büyüklükte olan aynı kültüre ait insan topluluğuna denir (Labelle, Field, & Icart, 2007). Göçerlerin yaşam alanını merkeze taşıyan farklı bir deyişle, ülke dışında doğan ya da ülke dışında doğmuş anne-babalardan dünyaya gelen, yaşamakta oldukları ülkenin dilinden başka ait oldukları etnik yapının dilini de bilen ve kullanan ortak değer ve ölçütlere sahip insan topluluğu kültürel topluluk olarak adlandırılır.

Kültürel bir topluluk, yaşadığı uzamda farklı kültürel boyutlarla karşı karşıya kalır ve bu boyutların içeriğine kendi yapısına uygun düşen izlemler geliştirir. Ekonomik ve siyasal etmenlerin hızlandığı bu boyutlar, kültürel topluluğun tercih ve dönüşüm süreçlerinde daha belirgin hale gelir. *Kültür erimesi* (asimilasyon), *bütünleşme* (entegrasyon), *kültür(süz)leşme* (akültürasyon) ve *aykırılışma* (marjinalizasyon) gibi izlemler, etnik-kültürel öğeleri taşıyan göçer toplumlarda olduğu kadar, yerleşik egemen toplumların da gündeminde yer eden ve betimsel, düzgüsel, görgül, düşüngüsel, budunbilimsel kavramlar haline gelirler (Rumbault, 1998). Bu kavramlar farklı öğeler barındırdıkları için çoğunlukla ortak bir paydada buluşamazlar. Kavramlar gibi, kültürel topluluklar da yaşam alanlarında her zaman bir birlik, bir bütünlük oluşturamaz; farklı durum ve tutumlarla karşı karşıya kaldıkları gibi, kendileri de farklı durum ve tutum sergilerler.

Bu tanımlar ışığında, verileri göz önünde bulundurduğumuzda çalışma alanımızda yaşayan ve büyük çoğunluğunu Özbek asıllı göçerlerin oluşturduğu

topluluk, kendi dilini kullanan, geldikleri ülkenin kültürel değer ve ölçütlerini yaşatan, bunun yanında yaşamakta oldukları coğrafyada egemen konumdaki Türk toplumunun dilini de kullanabilen, kültürel değişime açık olan bir topluluk olması gerekçesiyle tanıma uyan kültürel bir topluluk niteliği taşımaktadır.

Kültür(süz)leşme (acculturation)

Kültür(süz)leşme, iki ya da daha fazla kültürel grubun ya da farklı kültürel gruplardan gelen bireylerin temas halinde olmasıyla ortaya çıkan tinsel ve kültürel içerikli çift yönlü bir değişim sürecidir; grup düzeyinde toplumsal, kurumsal ve dini görevlerin yerine getirilmesinde yapısal değişimleri ifade eden süreçtir. Birey düzeyinde, kişinin tutum ve davranış biçimlerindeki değişim sürecini içeren uzun soluklu bir süreçtir ve bu sürecin gerçekleşmesi bazen kuşakları ve yüzyılları gerektirir. Batı dillerinde *acculturation* denen bu süreci, bir yandan temas halinde olunan bir kültürden veya egemen kültürden etkilenerek yeni bir kültür edinme süreci olduğu, diğer yandan özkültürün yitimi veya yozlaşması sürecini kapsadığı için, dilimizde *kültürleşme/kültürlenme* ile *kültürsüzleşme* sürecini içerecek biçimde *kültür(süz)leşme* diye adlandırmak uygun görülmüştür. Buna göre birey, bir yandan kültürüne yeni bir şeyler katarak kültürel zenginliğini artırırken, öte yandan kendi kültürel değerlerinin bir kısmını kaybederek veya onların değişimiyle karşı karşıya kalarak kültür kaybına uğrar. Birinci durumda bir kültürleşme, ikincisinde ise bir kültürsüzleşme söz konusudur. O halde her iki durumu da içerdiği için bu sürecin *kültür(süz)leşme* olarak adlandırılması tutarlı olacaktır.

Kültür(süz)leşme, budunbilim ve toplumbilimin vazgeçilmez ögesi olduğu kadar, özellikle günümüzde artan insan hareketliliğine bağlı olarak ruhbilimin de üzerinde önemle durduğu bir olgudur. Farklı bilim alanlarını ve farklı durumları ilgilendirdiği için bu kavrama ait pek çok tanım bulunmasına karşılık, en uygun, en yaygın ve en çok kullanılanı Redfield, Linton ve Herskovits'in ortaya koyduğu tanımdır (Redfield, Linton, & Herskovits, 1936). Bu tanıma göre kültür(süz)leşme, farklı kültürel topluluklara özgü birey gruplarının aralarında kültürel değişimleri ve model edinmeleri kapsayan sürekli ve doğrudan temastan ortaya çıkan sürecin sonuçlarıdır. Çok geniş kapsamlı olduğu için hem olumlu hem de olumsuz içeriği olan bu tanım, değişimlerin yalnızca bir grupta söz konusu olmadığı, değişimin gruplar arasında karşılıklı olduğu gerçeğinden hareketle sürecin çok yönlü doğasını açıkça ortaya koyar. Bu tanımdan hareketle David L. Sam, “temas”, “karşılıklı etki” ve “değişim”den oluşan sürecin temel öğelerinin saptamasını yapar ve bu kavramların anlamlarını sorgular (Sam, 2006).

“Sürekli ve doğrudan temas” düşüncesi, birey ya da grupların, bazı değişimlere yol açsalar bile dolaylı temaslarını bir kenara bırakarak, aynı yer ve zamandaki bir ortaklıklarının varlığını ifade eder. Sam'in tanımında asgari temas süresine ilişkin bir ifade yer almadığı için, düzenli durumlar ve gerçekleştirilen yolculuklarla dahi kültürlerarası temasın sağlandığı ve değişime ortam hazırlandığı sonucu ortaya çıkar.

“Karşılıklı etki” de, ortaya konan tanımın en temel öğelerinden biri olarak, egemen grubun azınlık grupla uyumlu bir süreç geçireceğine ilişkin niyet ve uygulamaların ortaya çıkması ve bunların sayısının arttığı gözlemlendiği sürecin adıdır. Sam, karşılıklı etkinin var olan ve aşamalı bir yapıya bürünmüş ve aynı güç tarafından birbirleriyle olan ilişkilere yönlendirilmeyen gruplar arasında eşit yoğunlukta olmadığına da işaret eder. Başka bir deyişle, azınlık grubu ya da egemen grubun etkiye açık olmasını gerektiren etmenler aynı düzeyde grupları güdülemediğinde, karşılıklı etkilenme gruplar arasında farklı düzeyde gerçekleşir. Bu durumda bir grubun diğerine egemen olması durumu, değişimin genişlemesi veya daralması gibi, etkilenmenin yönünü belirleyen önemli bir değişkedir (Teske & Nelson, 1974).

Son olarak bir grubun teması ve etkisiyle ortaya çıkan “değişim”, hareketli bir sürecin ve değişimle ortaya çıkan sonuçların ifadesidir ve bunların tespitini yapmak uzun soluklu çalışmaları gerektirir.

Bu tanımlara ek olarak, kültür(süz)leşme sürecinin yalnızca kültüre bağlı değişimleri içermediği, aynı zamanda çevresel ve nüfusla bağlantılı öğelerin de bireylerin kültürleşme sürecinde etkili olduğu tezi ileri sürülür (Berry, Poortinga, Segall, & Dasen, 2002). Doğal olarak kültürel değişim iki özerk kültürün temas halinde olduğu durumlarda ortaya çıkar. Kültür(süz)leşme, grup dışından özelliklerin ve örneklerin alınmasını, egemen kültürün reddini ve geleneksel yaşam tarzındaki bir davranışın geliştirilmesini de içerebilir.

Kültür(süz)leşme aynı zamanda, iki grup arasında sömürü, askeri işgal, göç, turizm, uluslararası öğrenim, farklı gerekçelerle bir ülkede ikamet gibi uzun süreli tinsel ve toplumsal-kültürel uyumla sonuçlanan karşılıklı uyumun farklı biçimlerini içeren kültürel ve tinsel değişimler sürecidir. Atalarının mirası olarak sahiplendikleri değerleri korumak isteyen kültürel grupların ilk temaslarından epey sonra ortaya çıkar. Uzunca bir süreyi gerektiren bir süreç olması gerekçesiyle kültür(süz)leşme, diğer grubun dilini, besinsel tercihlerini, giyim-kuşam biçimlerini ve karşılıklı toplumsal iletişim biçimlerini öğrenme ve kullanmayı gerektirir. Kimi kez kolaylıkla gerçekleşen bu karşılıklı değişimler, bazen kültür çatışmalarını ve kültürlerarası karşılıklı iletişim sürecinde bir kültür(süz)leşme baskısını doğurabilir.

Kültür(süz)leşme sürecini hazırlayan en temel özellik, farklı kültürel gruplar veya bireylerin gösterdikleri yeniliğe ve değişebilirliğe açık olma yeteneğidir. Aralarında oldukça büyük bireysel ve grupsal farklılıklar olan kültürel toplum bireyleri veya grupları, değişebilir olma istekleri sayesinde diğer kültürel topluluklar veya egemen toplumla hoşnut olacakları uyum sonuçlarına ulaşırlar. Birey düzeyindeki değişebilirlik yeteneği kültürel bir toplumun kültür(süz)leşme süreci için yeterli olmaz (Berry J. W., 1997). Bu süreçte aile veya gruptaki birey sayısının ve bunların ne kadarının değişmeye açık olduğunun önemi çok büyüktür. Uyum halinde değişim gerçekleştirilemeyen aile veya gruplarda çoğu kez çatışma ve gerilim kaçınılmaz olur. Bu çatışma durumu özkültürü ve benliğini sıkı sıkıya korumak isteyen ilk göçer kuşağı ile göçerlerin içinde

yaşamakta olduğu topluma uygun davranan yeni kuşaklar arasında daha çok yaşanır (Padilla, 1987).

Kültür(süz)leşme ile kültür erimesi arasındaki ayırım, kültür(süz)leşmede özkültürün bir bütün olarak yok olması veya bütünüyle egemen kültürün özelliklerinin benimsenmesinin söz konusu olmayışıdır (Atalay, 2017). Buna karşın kültür erimesinde, özkültürün toplumsal, kültürel, dilsel ve dinsel ölçüt ve değerlerinin yerine egemen kültürün ölçüt ve değerlerinin konması söz konusudur.

Kültür(süz)leşme İzlemleri

Kültür(süz)leşme, toplum ve bireyde, sahip oldukları kültürel mirasın gereklilikleri dışında bir takım değişimler gerektiren bir süreçtir. Her şeyden önce bu süreçte yeni bir çevre, yeni bir yaşam alanı, kentleşme, kirlilik, vs gibi fiziksel; yeni beslenme alışkanlıkları, yeni hastalıklar, yeni ırkların ortaya çıkması, vs gibi dinsel; özerkliğin ve hakların kaybedilmesi veya kazanılması gibi siyasal; iş bulmak, para kazanmak gibi ekonomik; yeni bir dil, din, eğitim gibi kültürel; kişiler ve gruplar arası yeni ilişkiler türünden toplumsal ve son olarak kişisel ve etnik kimlik değişimi, güdülenme biçimleri, tutum ve alışkanlıklardaki değişimler şeklindeki değişiklikler kaçınılmazdır (Berry, 1980). Eğitim, sağlık ve ekonomik, koşullarda iyileşme türündeki bazı değişimler olumlu değişiklikler olurken, kimlik bunalımı ve kültür(süz)leşmenin verdiği sıkıntı gibi bazı değişiklikler daha çok olumsuz, kişi ve kültürel grupta strese yol açan değişikliklerdir.

Kültür(süz)leşmenin her şeyden önce kişi veya grupların tinsel yapısıyla yakından ilintili olduğunu ve temas halindeki farklı kültür bireylerinin tinselhallerinin kültür(süz)leşme sürecini başlatıp başlatmamakta oldukça belirleyici olduğu gerçeği bu sürecin en temel gerekliliğidir. O halde kültür(süz)leşme sürecinin başlangıç aşamasını tinsel tutum ve davranışlar oluşturur ve tinsel duruma bağlı olarak bireylerin bu süreç içindeki tutum ve davranışları birbirinden farklı olur. John W. Berry, bu farklılıkları birey ve grupların *kültür(süz)leşme izlemleri* olarak tanımlar ve bu izlemlerin, kültür(süz)leşme konusunda bireyin tutumları ve kültürlerarası birlikteliklerde kişinin sergilediği gerçek davranışları gibi birbiriyle bağlantılı iki bileşen içerdiğini vurgular (Berry J. W., 1980). Bu tutum ve davranışlara göre Berry, kültür(süz)leşmeyi dört farklı durumu içeren bir süreç olarak belirler. Bu durumları da birey veya kültürel toplulukların belirlediği izlemler olarak adlandırır.

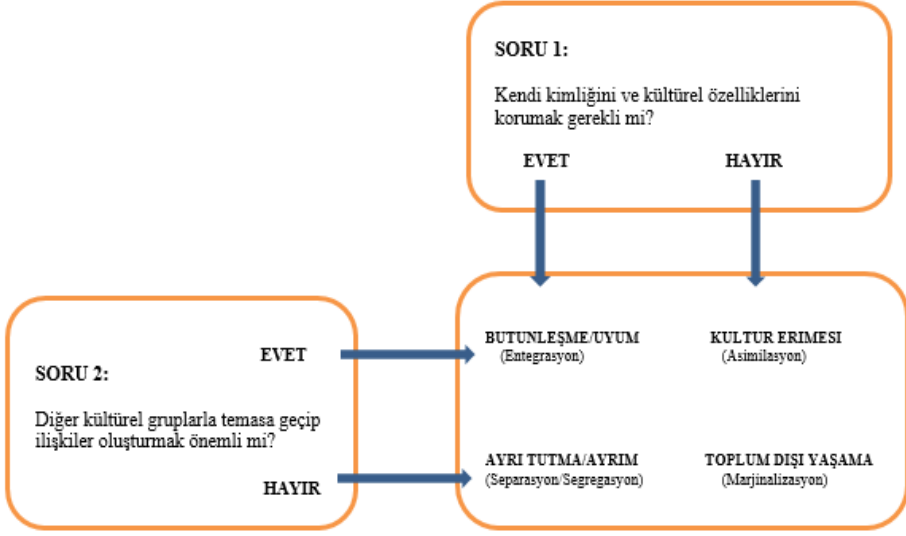
Belirlediği dört farklı kültür(süz)leşme izleminin her göçer bireye veya kültürel topluluğa sorulabilecek nitelikteki iki temel soruya verilecek yanıtlardan hareketle belirlendiğinin altını çizer. Bu sorular bireyin kendi grubuna ve temas halinde olduğu egemen gruba karşı olan niyet ve yönelimleri saptamaya yöneliktir (Berry, 1980). Sorular, özkültürün korunması ve atalardan miras kalan kimliğe sahip çıkılıp çıkılmaması ve temas halinde olunan kültürle ilişkilerin kurulup kurulmaması tercihlerini ortaya koyan sorulardır.

Berry'e göre (1994), kültür(süz)leşme farklı etnik ya da kültürel gruplar arasındaki temastan ortaya çıkan iki yönlü kimlik değişimidir. Kültürel mirasla taşınan kimliklerinin değişim ve dönüşümleri karma/heterojen kültürel kodlar arasındaki bir çatışma ortamında bazen iç gerilimlerle (kimlik krizi, kendini sorgulama, vs), bazen de dış gerilimlerle (egemen kültürün temsilcileriyle ya da akranlarla çatışmadan kaynaklanarak) meydana gelir.

John W. Berry, birey veya grubun sorulara oluşturacağı yanıtla belirlenen izlemleri, egemen toplum ve kültürel topluluğun bakış açılarına göre farklı şekilde adlandırır. Onun azınlıktaki topluma ilişkin izlemler sürecini açıklamak için, aşağıda oluşturduğumuz şeklin sol tarafındaki daire içinde gösterildiği üzere, bireylerin kültürel kimliklerini korumak arzusunda olmadıkları ve gündelik yaşamda diğer kültürlerle karşılıklı iletişime açık oldukları yönünde belirledikleri izleme, *kültür erimesi* (assimilation) adını verir. Bu izlemede bireyler atalarından miras olarak devrıldıkları değerleri terk etmeye ve egemen toplum içinde erimeye açıktırlar. Buna karşılık bireyler, özkültürlerinin değerlerine bağlı kalarak, ancak kendilerini diğer kültürel gruplardan soyutlamadan başka kültürlerle karşılıklı iletişim kurmaktan kaçınabilirler, bu yöndeki bir izlemi Berry, (*kendini*) *ayrı tutma* (séparation) olarak tanımlar. Aksi bir durumda, egemen topluluğun kültürel topluluk ve bireyle temas kurmaktan kaçınmasıyla belirlediği izlemin adı *ayırım* (ségrégation)dir. *Ayrı tutma* veya *ayırmda* egemen topluluğun işlevi oldukça önemlidir. Kültürel azınlık grubu kültür erimesine zorlayan bir tutum sergilemesi halinde genellikle göçer konumdaki birey veya toplulukların belirlediği izlem uyumdan çok diğer seçeneklere doğru yönelir. Bu izlemede bireyler başka kültürlerle bir yükümlülük altına girmez ve atalarından kalma kültürlerine yönelmeyi yeğlerler. Bireyler, atalarından kalma kültürü korurken, başka kültürel gruplarla karşılıklı iletişime ve etkilenmeye açık olmak yönünde bir tutum sergilemeleri ve bu yönde davranmaları halinde belirledikleri izlemi *bütünleşme/uyum* (intégration) olarak saptar. Bu durumda, egemen toplumla ancak belli bir oranda bütünleşme söz konusudur, azınlık kültürel toplumun egemen toplum içinde erimesi durumu söz konusu değildir. Son olarak, zorlayıcı sebepler ya da egemen kültürel topluluğun dışlama ve ayrımcılığı gibi sebeplerle, kültürel topluluğun ne pahasına olursa olsun özkültürünü korumak, bu amaçla kendini diğer kültürel gruplardan soyutlamak yoluyla yaşam sürdürmek yönünde benimsenen izlemi *aykırılışma* (marginalisation) diye tanımlar (Berry, 1980). Bu son durum olması gerektiği biçimde kimliksel bir yönelim oluşturmaz. Kimlik erimesi biçimindeki bir yönelim bazen toplum dışı yaşama sürükleyebilir. Bu durum bireyin kendini ait olduğu gruptan soyutlaması ve başka bir grupta yaşadığı başarısız kimlik erimesi sonucu ortaya çıkar. Böylesi bir durumda hem kendi kültürel grubundan kopuş yaşadığı, hem de egemen grup tarafından dışlandığı için birey toplum dışı yaşama tutumunu sergiler (Azzi & Klein, 1998). Bu izlemede bireyler kimi kez özkültürleri içine kendilerini kapattıkları gibi, kimi kez kişilerin hem kendi kültürlerine hem de egemen toplum kültürüne bir tepki olarak farklı bir tutum sergilemeleri de görülebilir. Bu izlemler azınlıkta olan

kültürel grup bireylerinin istedikleri an kültürel etkileşime açılacakları özgürlüğüne sahip oldukları varsayımı üzerine kuruludur.

Şekil 1. Birey ve azınlıktaki kültürel topluluk temelli kültür(süz)leşme izlemleri (Berry J. W., 2003).

Psikolojik uyum sürecinde beş etmen oldukça önemlidir (Berry, Kim, & Mok, 1987). İlk etmen, tek yapı bir toplum ve azınlıkların kültürel erimesini isteyen toplumdaki stres düzeyi hoşgörülü ve çoğulcu toplumlara göre çok daha fazla olmasıdır. İkinci etmen, en yüksek stres düzeyini gösterenlerin sığınmacılar ve yerliler gibi gönüllü olmayan grupların olmasıdır. Üçüncüsü, en yüksek düzeydeki stresin toplum dışı yaşamı benimsemiş (marjinalize olmuş) gruplarda ve kendini ayrı tutma eğiliminde olan bireylerde olması gerçeğidir. Bundan hareketle, stres düzeyi en az olan grubun, kendini uyuma ve bütünleşmeye açmış grup olduğunu söylemek yanlış olmaz. Dördüncüsü, acı ve işkence, açlık, yaş, cinsiyet, medeni konum, sosyoekonomik düzey deneyimleri türündeki psikososyal özelliklerin stres düzeyini artırabilmesidir. Son etmen, kendini kontrol duygusu, yaşanan çevre ve toplum gerekliliklerine uyum izlemleri, kültür(süz)leşme sürecinde sahip olunan tutum ve davranışlar, alışkanlıklar, güdülenmeler, kültürel kimlik duygusu gibi psikolojik özelliklerin stres düzeyinde oldukça önemli yere sahip olmasıdır.

Egemen kültürel toplum esas alınır bu kez belirlenen dört izlemi Berry, *çokkültürlülük*, *kaynaşma*, *ayrımçılık* ve *dışlama* adlandırır. Berry'nin saptadığı dört kültür(süz)leşme izleminde egemen kültür bireyleri sürekli aynı belirgin noktada bulunmaz, zamanla izlemlerini değiştirebilirler. Egemen kültür, kültür(süz)leşmeye yönelik bir takım biçimleri dayatabilir veya grupların ya da egemen konumda bulunmayan bireylerin seçimlerini sınırlandırabilir. Örneğin,

toplumla bütünleşme, ancak egemen topluluğun kültürel çeşitliliğe açık ve hoşgörülü olması halinde, azınlık durumundaki gruplarca özgürce seçilebilir ve gerçekleştirilebilir (Berry, 1991). Bu izlem, egemen ve egemen olmayan grupların gündelik yaşamdaki kültürel farklılıklarını tüm gruplara göstermeye yönelik hukuku tanımaları durumunu içerir. Böyle olunca, Berry'nin modelinde, göç alan toplumun kültürünün benimsenmesi, zorunlu olarak kültürel grupların özkültürlerini terk etmesini gerektirmez. Onun modeli, birey temelinde iki kültürlülüğü ya da *çokkültürlülük* (multiculturalisme) olasılığını da içerir.

Ovakent Özbek Topluluğunda Uyum İzlemleri

Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden topluluklar üzerine yapılan çalışmaların büyük bir bölümü, göçerlerin toplumbilimsel, kökenbilimsel/budunbilimsel özelliklerini betimlemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, kentleşmeye yönelik sosyal ağların incelenmesi (Çakırer Özservet 2013, 2014), kültürel yaşamın anlaşılması (Görmez 2008) gibi çalışmalar göze çarpmaktadır. Ayrıca etnolojik açıdan bazı kültürel öğeler (Eraslan 2015, 2016) ile özellikle kültür ve kimlik konusunu değerlendiren birkaç çalışmanın da olduğu görülmektedir (Bentzin 2010, Eraslan 2015). Bununla birlikte, Özbek göçmen öğrencilerin yazılı dil kullanımlarını metin dilbilimi açısından inceleyen bir çalışma bulunmaktadır (Coşkun 2011). Söz konusu topluluğun uyum sürecine yönelik sadece bir çalışma olduğu; bunun da İstanbul'da yaşayan Afganistanlılar bağlamında ve sadece ekonomik boyutuyla sınırlı olduğu görülmektedir (Çetin, Gün 2015).

Göç hareketlerinin yoğunlaştığı bir dönemde, Türkiye'nin etrafında artan savaş ve terör yangınlarının yeni göç dalgalarına ve bunlarla bağlantılı insan hareketliliğine yol açacağı öngörülen bir durumdur. Bu durum karşısında sürekli göçmen barındırmak durumundaki ülke, artık yalnızca göçerlerin gündelik gereksinimlerini karşılamak durumunda kalmayacak, onların uzun süre kalıcılığını, belki de Türk toplumunun bir parçası olacakları gerçeğinden hareketle göçerlere karşı etkili ve zamanında önlemler almak durumunda kalacaktır. Etkili ve kalıcı politika ve önlemlerin şekillenmesine katkı verecek olan çalışmamız türünden araştırmalar, göç ve göçerlerin yapısı, uyumu, toplumla bütünleşmesi ve sorunların en aza indirilmesi için öngörülere alt yapı oluşturacaktır. Bu çalışmayla ortaya koyduğumuz en temel amaç, bu bağlamda yol gösterici olabilmektir.

Çalışmanın özel amacına gelince, Türkiye'ye yerleştirilen Özbek asıllı Afganistan göçerlerinin oluşturduğu kültürel topluluk bireyleri ile yaşamakta oldukları coğrafyadaki egemen Türk toplumu arasında bir çatışma, uzlaşma ya da farklı bir kültürel izlem bulunup bulunmadığını ortaya koymak ve gruplar arasındaki ilişkilerin nasıl belirlendiğini saptamaktır. Farklı kültürel topluluk ve bireylerin nasıl bir arada olabildikleri, nasıl karşılıklı anlayış yollarını aradıkları, başlangıçtaki konumlarına göre nasıl belli bir noktada anlaşıp uzlaştıklarını ve belli bir düzeydeki uyuma ulaştıklarını tespit etmek ve tespit edilen olumlu durumlara ilişkin örnek uygulamalara dikkat çekerek, farklı göçer gruplar arasında uygulanabilirliklerine işaret etmektir.

Araştırma ve İnceleme Yöntemi

Bazı olguları açıklayabilmek için, öncelikle o olguların incelenip farklı boyutlarıyla betimlenmesi gerekmektedir. Bu bakımdan, çalışma daha çok betimleyici bir özellik taşımaktadır. Dolayısıyla, çalışmanın kapsamı topluluğun toplumsal-kültürel yapısını anlama ve kültürleşme düzeylerini belirleme amacına uygun biçimde sınırlı tutulmuştur.

Çalışmamız, 7000 nüfuslu denek evreninin 0,03 oranında küçültülerek ve köken, yaş, cinsiyet gibi değişkeler göz önünde bulundurularak oluşturulan 210 kişilik bir örnekleme uygulanan anket temelinde gerçekleşmiştir. Uygulanan anketin her yaş grubunu kapsaması ve tutarlı bilgilerin edinilmesi için, 210 kişilik örneklem grubu 7-18 (Y1), 19-28 (Y2), 29-39 (Y3), 40-50 (Y4) ve 50 yaş üzeri (Y5) şeklinde yaş gruplarına ayrılmış ve her yaş grubu olabildiğince eşit sayıda cinsiyet sınıfına ayrılmıştır.

Anketimiz ilk sekiz sorusu kimlik ve aidiyet ölçen olgusal sorulardan olmak üzere, kültür(süz)leşme süreci sırasında göçer grubun başka kültürel toplumlarla teması sonrasında karşı karşıya kaldığı değişimi ve değişimin yönünü ölçmeye yönelik toplam yirmi dört sorudan oluşmaktadır.

Olgusal sorulara verilen yanıtları özetlemek gerekirse, ilk olarak yaş ve cinsiyetin sorulduğu birinci soruya verilen yanıtlarla aşağıdaki yaş gruplarının oluştuğu görülür:

Tablo 1. Yaş grupları

S1	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	T
Erkek	21	24	18	22	20	105
Kadın	22	23	20	21	19	105
Toplam	43	47	38	43	39	210

Sayılarını önceden belirlediğimiz bu yaş ve cinsiyet gruplarının özelliklerine uygun katılımcılara yöneltilen sorulara verilen yanıtlardan elde edilen bilgiler ışığında, doğum yeri esasına göre etnik ve sosyolojik özellikleri göz önüne alındığında katılımcıların 136'sının Afganistan'da, 58'inin Ovakent'te, 16'sının ise başka bir yerde dünyaya geldi saptanmıştır.

Katılımcıların eğitim durumları göz önünde bulundurulduğunda, önemli bir bölümünün okullaşmamış olduğu (89 katılımcı) anlaşılmaktadır. Diğer bir önemli grubu ilkokul (42) ve ortaokul (46) mezunları oluşturduğu görülmektedir. Lise mezunu 17 katılımcı, üniversite mezunu ise sadece 5 katılımcı bulunmaktadır. 11 katılımcı eğitim durumu ile ilgili bilgi vermemiştir. Dolayısıyla, tesadüfi olarak elde edilen bu veriler, ilgilendiğimiz toplumun eğitim seviyesinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan, katılımcı grubumuzun 135'i evli, 74'ü ise bekâr olduğunu beyan etmiş, 1 kişi ise medeni halini belirtmek istememiştir.

Ayrıca katılımcılara kaç yıldan beri Türkiye'de yaşadıkları da sorulmuştur. 1 yıldan az bir süredir Türkiye'de yaşayan katılımcı sayısı 15 ile sınırlıdır. 5 yıldan

beri Türkiye’de yaşayanların sayısı 22 iken, 20 yıldan beri yaşayanlar 50 kişidir. Katılımcıların çoğunluğu (103) 20 yıldan beri burada yaşamaktadır. Muhtemelen yasal nedenlerle 20 katılımcı Türkiye’de bulunduğu süreyi beyan etmekten kaçınmıştır.

Sonuç olarak, katılımcıların 109’u kendi ülkesinde doğmuş, yasal ya da yasal olmayan göç yoluyla Ovakent’e gelmiş, 94’ü ise Ovakent’te doğup büyüyen kişilerden oluşmaktadır. 7 kişi ise, bu konuda bilgi vermemiştir.

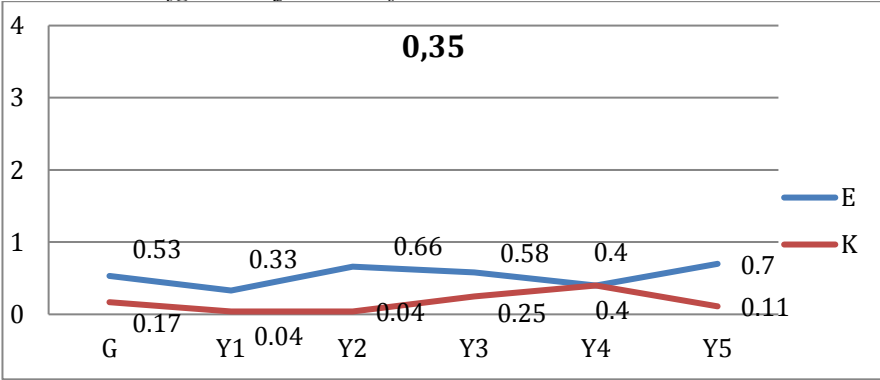
Bulgular

Kültürün taşınması, aktarılması ve yaygınlaşmasında görsel-ışitsel nitelikli etkili bir araç olan televizyonun izlenmesi, kültürel topluluğun kültürünü koruması veya içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini kabullenmesi izlemlerinden hangisini seçtiğinin saptanması açısından önemlidir. Göçer grup niteliğindeki bu topluluğun geldikleri ülkenin radyo ve televizyonlarını izlemesi kendi kültürlerinin sürdürümü için gösterge olacakken, aksi bir tutum sergileyip yaşadıkları egemen topluma ait televizyonları izlemeyi yeğlemeleri toplumsal bütünleşme ve kültürel erimeden yana tutumlarını ortaya koyar. Kitle iletişim araçlarının izlenmesi tercihinin yönüne soruya genel olarak 0,35 ölçeğinde “Sadece Türk televizyonu” yanıtı verilmiştir.

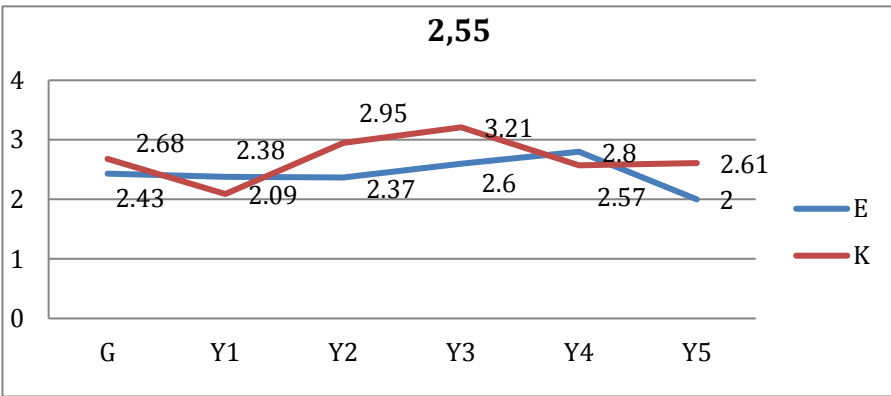
Likert ölçeği gereğince sıfır ve dört arasında ölçeklendirilen çizelgedeki bu ortalama, büyük ölçüde Türk kitle iletişim araçlarının izlendiğini ortaya koymaktadır. Bu yöndeki bir yanıt çocuk ve ergen yaşları kapsayan Y1’de hem kadın ve hem de erkeklerde sıfıra en yakın orandayken (0,04 kadın, 0,33 erkek), Y2’deki erkeklerin kendi ülkelerinde olup bitenleri takip etmek gerekçesiyle Afgan televizyonunu izleme oranlarında artış görülmekte (0,66), buna karşılık aynı yaş grubundaki kadınların Türk televizyonlarını izleme oranlarını aynı düzeyde sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Benzer durum Y3’te sürerken, Y4’te erkek ve kadınların aynı düzeyde Türk televizyonlarını tercih ettikleri ve tercih oranının aynı noktada (0,4) birleştiği görülmektedir. Y5’te 50 ve üstü yaşa sahip erkeklerin geldikleri ülkenin siyasal ve ekonomik gelişmelerinden haberdar olmak için Afgan televizyonlarını izleme oranlarında kadınların aksine yükselme kaydedilmektedir.

Kimlik tercihi ya da yeni bir kimliğin benimsenmesine yönelik “Kendinizi Özbek/Afgan olarak mı yoksa Türk olarak mı tanıtırınız?” sorusunda “Daha çok Özbek/Afgan” seçeneği kadın ve erkek ortalamasında 2,55’tir. Çocuklarda, “hem Türk hem Afgan” seçeneği ağırlık kazanırken, kız çocuklarının biraz daha fazla Türk kimliği benimsedikleri görülür. Buna karşılık Y2 ve Y3’te Afgan/Özbek kimliğini tercih etme oranı yükselir. Y4’te 2,8 düzeyinde Afgan kimliği benimseyen bireylerin kimlik tercihlerinin hem Türk hem Afgan’a doğru yöneldiği ve Y5’te erkeklerin 2 düzeyinde kendilerini hem Afgan hem Türk olarak gördükleri, buna karşılık tercih düzeylerinde düşüş olsa da kadınlarda 2,61 düzeyinde daha çok Özbek/Afgan tercihi dikkat çeker. Yine kimlik tercihinin ilgilendiren “Çifte vatandaşlığınız var mı?” sorusuna deneklerin %66’sı hayır yanıtını verirken, evet yanıtını verenlerin oranı %34’te kalır.

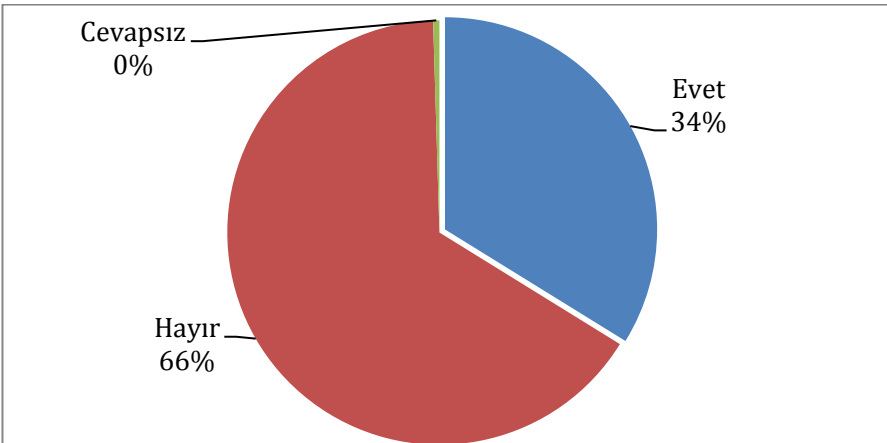
Tablo 2. *Afgan televizyonlarını izleme oranları*

Tablo 3. *Türk ya da Özbek/Afgan kimliğinin benimsenmesi*

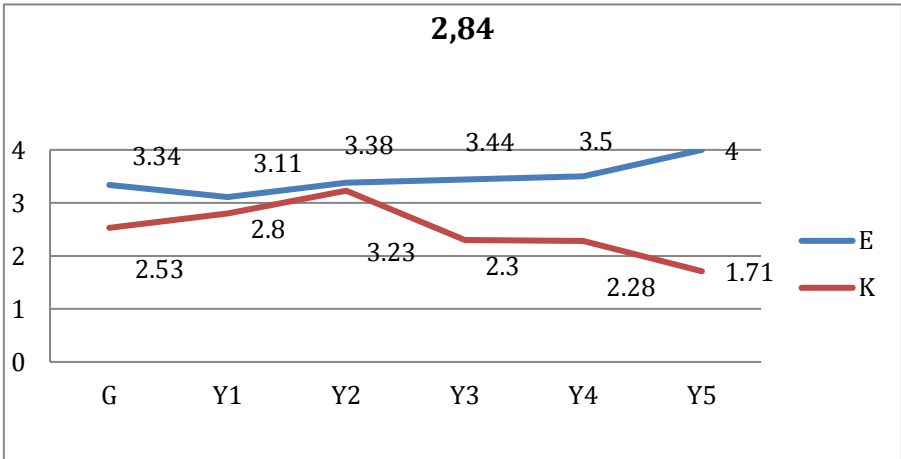

Şekil 2. *Çifte vatandaşlık oranı*

Takip eden soruda, “Çifte vatandaşlık sahibi olmak ister miydiniz?” sorusu “Çifte vatandaşlığınız var mı?” sorusuna olumsuz yanıt verenlerin gerekçelerini ve isteklerini saptamaya yöneliktir. Kadın erkek ortalaması 2,84 oranında “İsterdim” yönündedir. Yalnızca erkeklerin ortalamasında bu ölçek (3.34), “Kesinlikle çok isterdim” seçeneğine yakınlaşır. Buna karşılık kadınlarda eğilim, “İsterdim” şeklinde kendini gösterir. Y1 itibariyle “İsterdim” yönündeki eğilim Y2’de erkeklerde yükselişini sürdürürken kadınlarda “Bilmiyorum” düzeyine yaklaşır. Benzer eğilim, Y4 ve Y5’te sürerek erkeklerde “Kesinlikle çok isterdim” yönünde olurken kadınlarda “Bilmiyorum” tercihinin altına iner. Bu durumu yorumlamak gerekirse, toplumsal sorumluluğun yüksek olduğu erkek grubunda Türk kimliğinin ve pasaportunun taşınmasının, bu grubun bireysel ve toplumsal işlerini kolaylaştıracağına bilincinde olunduğunu, buna karşılık kurumlar ve diğer kültürel topluluklarla teması daha düşük düzeyde olan kadınların Türk vatandaşlığının önemini yeterince kavrayamadıkları ya da bu tercihin erkekler tarafından yapılması gerektiğini öne çıkarır. Bu grubun eğitim düzeyinin düşük olması, sorgulananların bir bölümünün kaçak yollarla ülkeye girmesi ve ihbar edilmekten çekinmeleri gerekçeleriyle, bu soruya 55’i erkek 26’sı kadın olmak üzere toplamda 81 kişi yanıt vermemiştir.

Tablo 4. Çifte vatandaşlık isteği

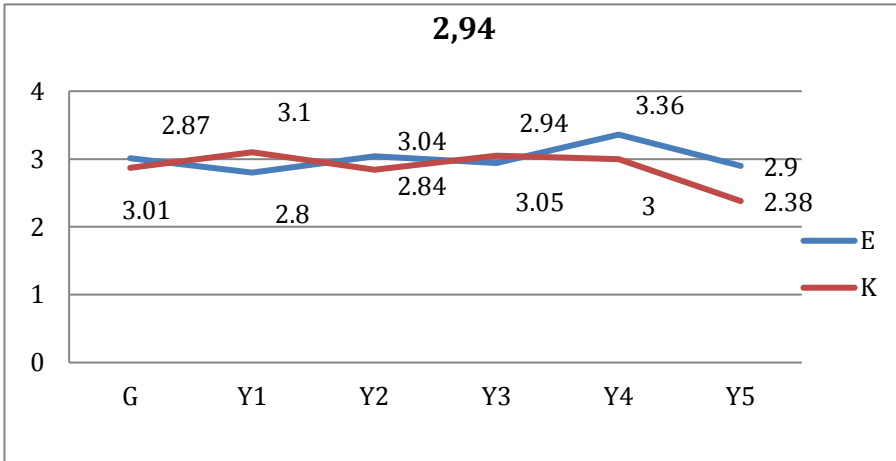

Farklı kültürlerde farklı tutum ve davranış biçimlerinin görülmesi doğal bir durumdur. Bu durumun olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmesi hem kültürel topluluğun kendi iç ölçütlerine hem de birlikte yaşanılan farklı kültürel toplumların ölçütlerine göre belirlenir. Bu bağlamda, çalışmamız konusu olan göçer gruptaki bireylerin tutum ve davranışlarının değerlendirilmesine yönelik “Türkiye’ye göçtükten sonra insanların davranış ve yaşam tarzlarında olumlu/olumsuz değişimler oldu mu?” sorusuna, “Daha çok olumlu değişimler oldu” seçeneğine denk gelen genelde 2,94 oranında bir yönelim olmuştur. Y1’de olumlu değişiklikler oldu diyenlerin oranı kadınlarda 3,1’e ulaşırken Y2’de 2,84 düzeyine düşmüş, Y3’te yeniden yükselme eğilimi göstererek bir doğru çizmeye

başlamış ve bu doğru Y4 itibariyle, “Ne olumlu ne olumsuz/Hem olumlu hem olumsuz” seçeneğine denk gelen 2,38’lere kadar inmiştir. Buna karşılık Y1’de erkeklerde düşük olan olumlu yöndeki tercih, Y2’de yükselmiş, Y3’te belli bir oranda düşüş eğilimine girmiş olmasına karşılık Y4’te en yüksek düzeyi 3,36’ya yükselmiştir, ancak Y5’te 2,9’a kadar yeniden düşüş göstererek erkek ve kadın seçenekleri bir sarmal oluşturmuştur.

Bu sonuçlar bize kültürel topluluk içindeki davranış biçimlerindeki olumlu/olumsuz değişikliklere karar vermek konusunda en tutarlı yaş grubunun Y5 olduğunu vermektedir. Çünkü bu yaş aralığında bulunan bireyler, geldikleri toplumun kültürel tutum ve davranışlarıyla içinde yaşadıkları toplumla etkileşim halinde oldukları döneme ait tutum ve davranışları daha sağlıklı değerlendirme yeterliliğine sahiptir. Soruya yanıt vermeyenlerin sayısı 4’tür (1 erkek, 3 kadın).

Tablo 5. *Davranış ve yaşam tarzında olumlu/olumsuz değişimler*

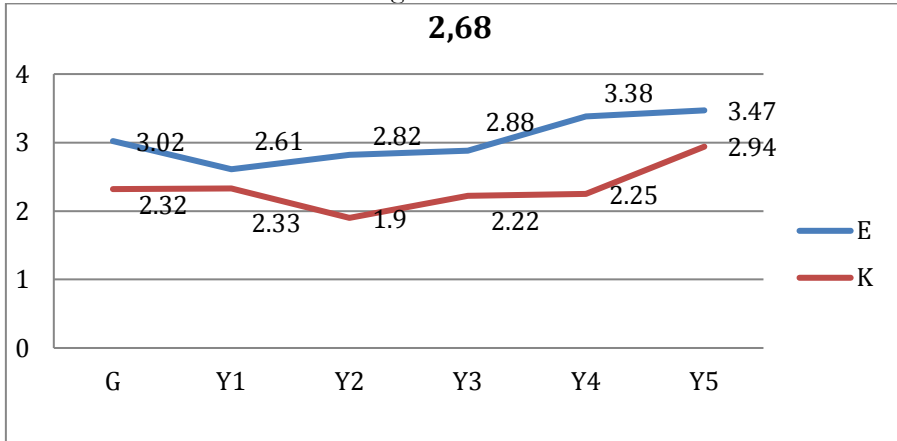

Aile yapısıyla ilgili kültür erimesi olup olmadığını tespit etmek amacıyla yönelik önemli bir göstergesi olan karma evlilikler konusundaki tutumu ölçmek için sorulan “Bir Türk’le evlenmek ister miydiniz?/ Oğlunuzu ya da kızınızı bir Türk’le evlendirmek ister miydiniz?” sorusuna erkek katılımcılar ortalama 3,02 düzeyinde “Belki isterdim” yanıtını verirken, bu düzey kadınlarda ortalama 2,32’ye denk gelen “Bilmiyorum/Fikrim yok” şeklinde olmuştur. 44’ü erkek, 29’u kadın toplamda 73 katılımcı “Kesinlikle isterdim” derken, 41’i erkek, 28’i bayan toplam 69 katılımcı da “Belki isterdim” yanıtını vererek, katılımcıların % 67,6’sını oluşturan toplamda 142 kişi karma evliliklere açık olduklarını belirtmişlerdir. Bir Türk’le evlenmeyi “Kesinlikle istemezdim” diyen 11’i erkek, 25’i kadın toplamda 36 kişinin oranı ise % 17,1 düzeyinde kalmıştır. Karma evlilikten yana olanlara yöneltilen “İçinizde karma evlilik yapan var mı?” sorusuna ancak Özbek asıllı erkek göçerlerden yalnızca birinin bir Türk’le evlendiğini, buna karşılık dört Özbek asıllı bayanın Türk erkeklerle evlilik gerçekleştirdikleri şeklinde yanıt alınmıştır.

İlgi çekici husus, evlilik olgusuyla yakın gelecekte karşı karşıya gelecek olan veya bu olgu aşamasında bulunan çocuk ve gençleri içine alan Y1 ve Y2 grubunda bulunan bireylerin karma evlilik gerçekleştirme isteklerinin daha düşük düzeylerde olmasıdır. Bu gruplar içinde erkek Y1’de 2.61 olan ve “Belki isterdim” şeklindeki eğilim Y2’de 2.82’ye, Y3’te 2.88’e, Y4’te 3.38 ve Y5’te en yüksek düzey olan 3.47’ye doğru sürekli yükseliş gösterir. Kadınlarda ise Y1’de 2,33’le başlayan eğilim evlilik dönemindeki gençleri kapsayan Y2’de 1,9’a düşer, ardından yaş grupları yükseldikçe hafif bir yükseliş gösterir ve Y5’te en yüksek olan 2,94 düzeyine çıkar. Kadınlarda bu oranın düşüklüğü irdelendiğinde, ataerkil nitelikli olan göçer toplulukta önemli kararların aile büyüğü konumundaki erkekler veya dinsel saygınlığı olan kişiler tarafından verildiği, bu nedenle genç kızların böyle bir tercih yapmaktan uzak olduğu sonucuyla karşılaşılar.

Diğer bir ilgi çekici yan, 50 ve üstü yaş grubunda olanların karma evliliklere en sıcak bakan grubu oluşturmasıdır. Bu durum, daha çok aile büyüğü konumunda olan bireylerin çocuk ve torunlarının geleceğini Türkiye’de görmesi ve buna bağlı olarak Türk toplumuyla bütünleşmenin yararlarına inanmasıdır.

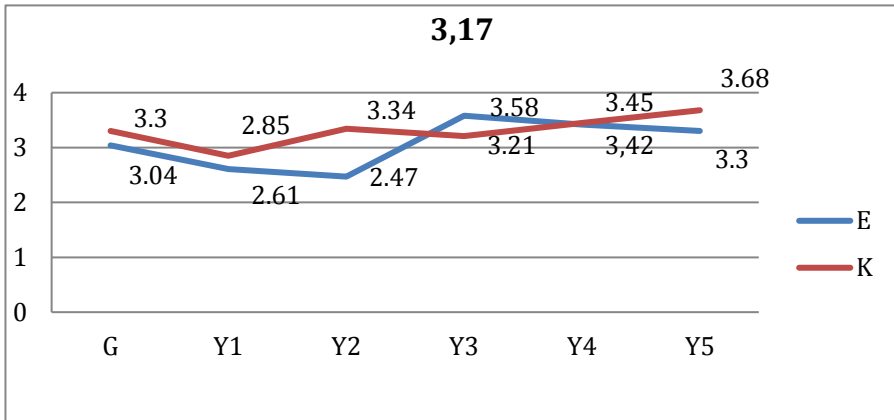
Tablo 6. Bir Türk ile evlenme isteği

Göçer konumundaki kültürel bir toplumun yaşamakta olduğu ülke veya topluma uyum sağlaması, kültürel erimeye uğraması ya da kültür(süz)leşmeye açık olması gibi durumları en iyi ortaya koyan göstergelerinden biri de göçerlerin kendi vatanlarına dönüp dönmeme istekleridir. Hangi ulustan olursa olsun göçerlerin başlangıçta vatanlarına dönmek arzusunu taşıdıkları bilinen bir gerçekliktir, ancak yeni kuşaklar ve onları yaşadıkları ülkeye bağlayan sosyoekonomik, eğitimsel, sağlıkla ilgili, vb. bağlantılar ağı genişledikçe hem grupta hem de bireylerde geri dönüş isteği başlangıçtaki hararetili biçimini kaybederek, yaşadıkları ülkede kalıcı olmaya doğru evrilir. Bu bağlamda göçerlere yöneltilen “Şartlar uygun olsa Afganistan’a dönmek ister miydiniz?” sorusu, onların yaşamakta oldukları Türkiye’de kalıcı olup olmama tutumlarının ölçülmesini amaçlamaktadır. Soruya verilen yanıtta erkeklerde (3,3) ve

kadınlarda (3,04) ortalamaları birbirine yakın oranlarda “Galiba istemezdim” tercihi yönünde çıkmıştır. Türkiye’de ya da Afganistan dışında doğan Y1 ve Y2’deki erkek bireyler geldikleri ülkenin koşullarını ve yaşam biçimlerini yeterince bilmemekten ve atalarının yurduna olan özlemlerinden dolayı 2,47 oranıyla “Bilmiyorum” seçeneğine yaklaşan bir tercih sergilerken, Afganistan’ın koşullarını yaşamış olan Y3’te tercihin yönü 3.58 oranıyla “Kesinlikle istemezdim” seçeneğine yönelmiştir. Fakat oranın Y4’te 3,42’ye, Y5’te 3,3’e gerilemesi, ancak gündelik ekonomik etkinliklerden uzak kalan bireylerin vatan özlemi ve geçmişe yönelik özlemleriyle açıklanabilir. Erkeklerin aksine kadın Y1’de 2,85 olan “Galiba istemezdim” tercihi Y2’de 3,34’e ulaşır. Y3’teki kadın tercihi hafif bir düşüşle 3.21’e geriledikten sonra Y4’te 3,45’e, Y5’te 3,68’e çıkar. Bu durum, kadınların yaşamakta oldukları Türkiye’deki yaşam koşullarını geldikleri ülkenin koşullarından daha uygun bulduğu ve olanakların olduğu bir yaşamı vatan ve geçmişe özlemi tercih ettiklerini gösterir. Konuya ilişkin soruyu 3 erkek, 4 kadın yanıtsız bırakmayı yeğlemiştir.

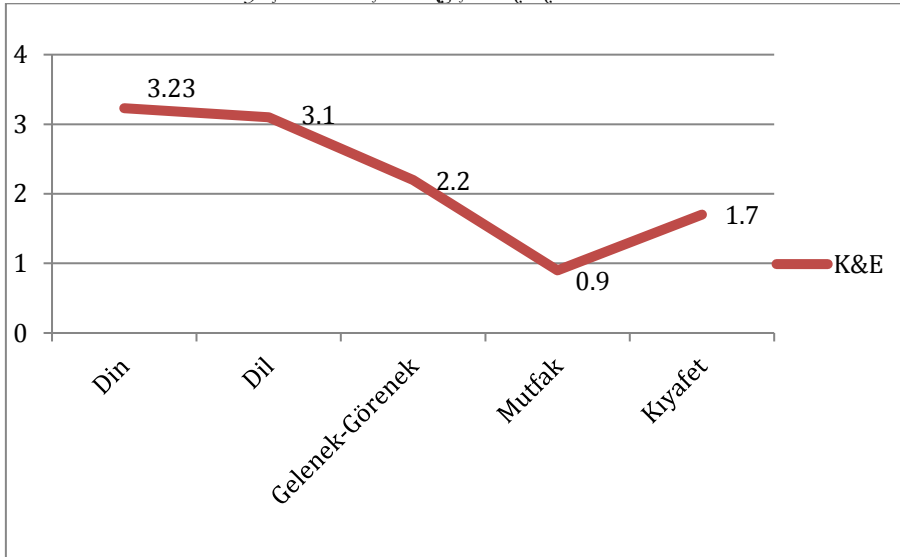
Tablo 7. *Afganistan’a geri dönme isteği*

Göçer grubun özkültürünün vazgeçilmez öğelerini tespit etmek ve bu öğeleri gündelik yaşantılarında korumak isteyip istememe tutumlarını ölçmeye yönelik olarak “Kültürünüzü yaşatmak için vazgeçilmez olarak gördüğünüz öğelerden üçünü sıralayınız” şeklindeki bir ifadeye verilen yanıtlar herhangi bir yaş grubu ayrımı gözetilmeden istenmiş ve sonuç olarak 170 kişi dini vazgeçilmez kültürel bir öğe olarak görürken, bunlardan 135’i dini birinci sırada, 19’u ikinci sırada, 16’sı da üçüncü sırada öncelikli vazgeçilmez kültürel bir öğe olarak sıralamıştır. Toplamda 160 kişi ikinci derecede vazgeçilmez kültürel öğe olarak dili göstermiş, bunlardan yalnızca 35’i dile birinci önceliği vermiştir. Dilin ikinci derecede önceliğine karar verenlerin sayısı 102’dir. Üçüncü derecede vazgeçilmez kültürel öğe olarak gelenek ve görenek toplamda 120 kişi tarafından sıralanmış, bunlardan yalnızca 13’ü gelenek ve göreneğin birinci öncelikte olmasını istemiştir. Dördüncü vazgeçilmez kültürel öğe olarak mutfak ya da yemek kültürü tercih edilmiş, toplamda 52 kişiden yalnızca 6’sı mutfak

kültürünü birinci sıraya yazmıştır. Diğer vazgeçilmez kültürel bir öge olarak giyim kuşama yer verilmiş ve giyim-kuşama yazan toplamda 90 kişiden yalnızca 9'u onun birincil öncelikte olmasını istemiştir. Tüm tercihler göz önünde bulundurulduğunda, dinin birinci sırada, dilin ikinci sırada, gelenek ve göreneğin üçüncü sırada, giyim-kuşamın dördüncü sırada ve mutfak kültürünün beşinci sırada sıralandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu da, göçer grubun yaşadığı ortamda dinsel bir kaygı veya tehdit olmadan yaşamını ve miras kültürlerinin gereğini büyük oranda sürdürdüğü anlamına gelmektedir. Toplamda 9 kişi bu soruya yanıt vermemiştir.

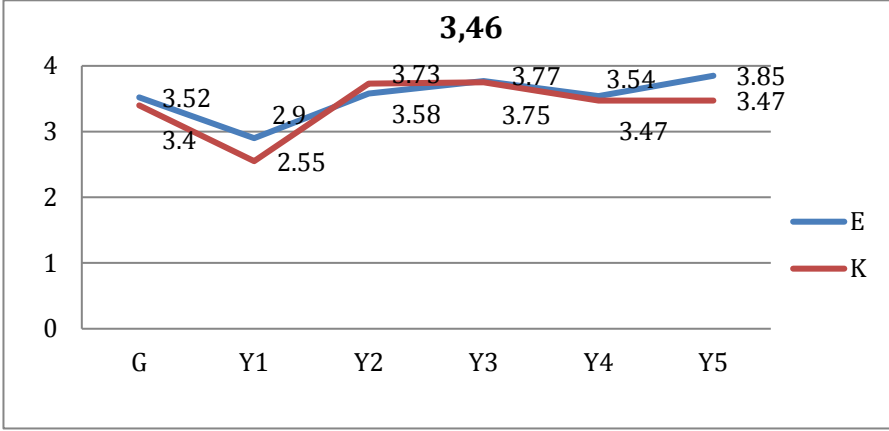
Tablo 8. Kültürün yaşatılması için vazgeçilmez özellikler

Hem göçer grubun geldiği ülkede gerçekleştirdiği dinsel ibadet biçimleri ile yaşamakta oldukları coğrafyadaki egemen kültürün ibadet biçimleri arasında farklılıklar olup olmadıklarını tespit etmek, hem de farklılıklar varsa bu farklılıklara gösterdikleri uyum derecesini belirlemek amacıyla sorulan “Geldiğiniz ülkedeki ibadet ve dini uygulamalarla Türkiye’deki ibadet ve dini uygulamalar arasında bocalama yaşadınız mı?” sorusuna erkek ortalamasında 3,52’lik oranla “Hiç yaşamadım” sonucu çıkarken, kadın ortalamasında 3,4 düzeyinde “Yaşamadım” seçeneği işaretlenmiştir. Yaş gruplarına bakıldığında özellikle ilköğretim çağı çocuklarının ağırlıklı olduğu Y1’de erkekler 2,9’la, kadınlar 2,55’le “Yaşamadım” tercihini seçmiştir. Y2 ve Y3’te hem erkek, hem de kadınlarda oran 3,50’lerin üzerine çıkarak “Hiç yaşamadım” şeklinde olmuştur. Y4 ve Y5’te kadınların tercihi 3,47’yle “Yaşamadım” düzeyine düşerken, erkek Y4’de 3,54’e düşen oran Y5’te en üst düzey olan 3,85’le “Hiç yaşamadım” sonucunu ortaya koyar. Bu soruya tümü kadın olmak üzere toplamda 4 kişi yanıt vermemiştir.

Göçer grubun tamamının İslam dininden ve Hanefi mezhebinden olması, onların yaşadıkları coğrafyada temas halinde oldukları aynı din ve mezhepten kültürlerle herhangi bir uyumsuzluk yaşamadıklarını gerçeğini gösterir. Yalnızca küçük yaştaki çocuk grubunda oranın diğer yaş gruplarına göre düşük olması, çocukların henüz gerek kendi toplumu, gerekse egemen toplumdaki dinsel ibadet ve uygulamaları yeterince bilmediği ve bu yüzden sağlıklı tercih yapmadığını gösterir.

Tablo 9. *İbadet biçimlerinde farklılık*

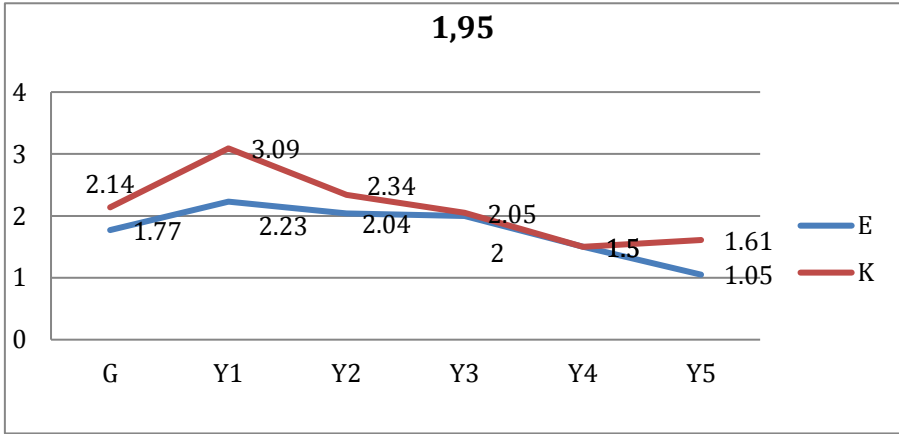
Kültürel bir toplumun egemen toplumla bütünleşmesinin ya da egemen toplumda kültürel bir erimeye uğramasının diğer bir göstergesi, çocuklara verilen adlarda görülen değişimdir. Bu amaçla, göçer grubun bütünleşme veya kültürel erimeyle karşı karşıya kalıp kalmadığını ölçmek temelinde sorulan “Türkiye’de doğan çocuklarınıza verilen isimler Afganistan’da verilenlerden farklı mı?” sorusuna, erkek ortalamasında 1,77’lik oranla “Pek farklı değil” şeklinde yanıt verilirken, kadınlarda da aynı sonuç olmasına karşın oran 2,14’le erkekler göre daha yüksek, “Bilmiyorum” düzeyindedir. Y1 kadınlarda oran 3,09’la “Biraz farklı” çıkmasına karşılık, erkeklerde 2,23’le “Bilmiyorum” düzeyinde kalır. Bireylerin yaşları yükseldikçe soruya verdikleri yanıt sırasıyla Y2 erkeklerde 2,34, kadınlarda 2,04 düzeyine doğru iner. Y3 ve Y4’te 2,05 ve 1,5’te eşitlenen erkek ve kadın oranları Y5’te farklılık göstererek erkeklerde 1,05, kadınlarda 1,61 oranında “Pek farklı değil” tercihine yönelir.

Gençleri içeren yaş gruplarında isimlerin nispeten değiştiğine yönelik tercihler ile elli yaş üstü grubun pek değişiklik olmadığına ilişkin yanıtları arasında görülen çelişkinin nedeni araştırıldığında, yaşlı kesimin çift isim verilen çocukların bir kısmının Türkiye’de sıklıkla kullanılan modern tarzdaki isimleri ikinci isim olarak kullandıklarını bilmedikleri ve çelişkinin buradan kaynaklandığı beyan edilmiştir.

Sonuç olarak, çocuklara verilen isimlerde beklenen düzeyde değişikliklerin olmaması esasen ilgili kültürel toplumu bir bütün olarak ayakta tutan din ve dinin temsilcisi konumundaki din adamları veya dinsel saygı gören insanlardan

kaynaklanır. Ayrıca, bölgedeki Türk ve Arap kültürünün temsilcisi durumundaki gruplarda benzer adların kullanılması da değişim seçeneğini azaltan etkin bir öge olur. Bir dinsel içerikli bir tören haline getirilen ad verme geleneğiyle, yeni doğanların kulağına okunan ezan sırasında çocukların adlarının verilmesi, çocuğun anne-babasının ad tercihinin ikinci planda kalması gerçeğini de yansıtır.

Tablo 10. *Çocuklara verilen isimlerde farklılık*

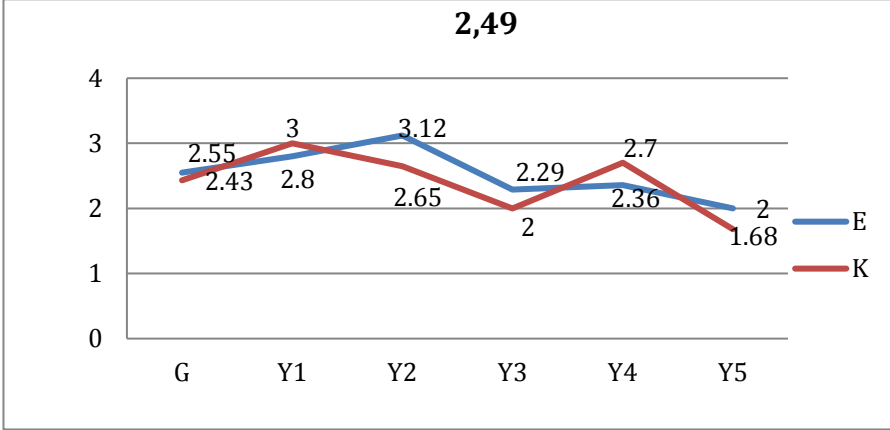

Göçer birey veya grupların yaşadıkları toplumla bütünleşmesi ve kültürel erimeye uğramasını gösteren bir diğer gösterge, göçer bireylerin giyim tarzlarındaki değişimdir. İçinde yaşadıkları toplumun bir bireyi olduğunu ve diğerlerinden farklı olmadığını göstermek isteyen birey, uyum içindeki bir toplumda egemen toplumun tarzını benimser. Bu bağlamda inceleme konusu yapılan toplulukta bir değişim olup olmadığını saptamaya yönelik “Afganistan’daki giyim-kuşam biçiminizle Türkiye’deki giyim-kuşam biçiminiz arasında fark oldu mu?” sorusuna, erkek genelinde 2,55 oranında “Biraz fark oldu” sonucu çıkarırken, kadın genelinde 2,43 oranında “Bilmiyorum” sonucuna ulaşılmıştır. Y1 kadınlarda 3 oranında ortaya konan değişim olduğu yönündeki tercih, Y2’de 2,65’e, Y3’te düşüş eğilimini sürdürerek “Bilmiyorum (Fikrim yok)” seçeneğine denk gelen 2’ye kadar iner. Y4’te yeniden 2,77 oranıyla “Biraz değişim oldu” düzeyine çıksa da, Y5’te 1,68’e kadar inerek ilgi çekici bir tercih seyri ortaya çıkar. Erkeklerde ise, Y1’de 2,8’le “Biraz değişim oldu” şeklinde başlayan tercih, Y2’de 3,12’ye çıkmasına karşılık Y3’te 2,29 oranıyla “Bilmiyorum (Fikrim yok)” seviyesine düşer. Y4’te az bir yükseliş göstererek 2,36’ya çıksa da, Y5’te yeniden bir düşüş gözlenerek, toplumdaki bireylerin giyim-kuşamlarında değişim konusunda yapılan seçim 2 oranında “Bilmiyorum (Fikrim yok)” seçeneğiyle son bulur.

Giyim-kuşamda biraz ya da çok değişim oldu yönünde tercih yapan erkeklerin sayısının kadınlara göre çokluğu (143 erkek, 78 kadın) dikkat çekicidir. Bu durum da, genellikle göçer grubun bir bütün olarak yaşadığı Ovakent yaşamı dışına pek çıkmayan kadın bireylerin mahalle ve ev içinde

sürekli kendi kültürleri ve gelenekleri doğrultusunda giyinen kişileri görmelerinden kaynaklanmaktadır. Buna karşılık oturdukları mahalle dışına çıkmak gibi farklı gerekçelerle çıkan erkeklerin egemen kültürün gerekleri gibi giyinmek durumunda kaldıkları, bu yüzden giyim-kuşam tarzındaki değişimleri daha yakından izleyebildikleri bir gerçektir.

Tablo 11. *Giym-Kuşam farklılıkları*

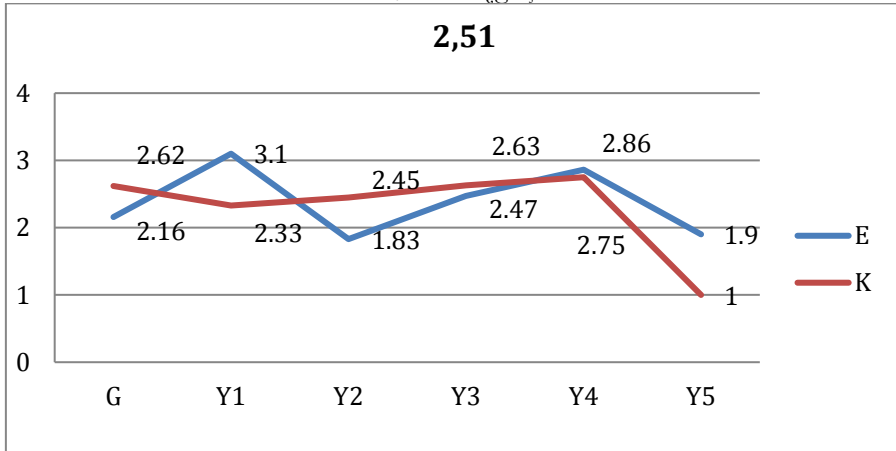
“Türkiye’ye gelişinizden sonra el sanatlarındaki gelişme hangi yönde olmuştur?” sorusuna, erkekler ortalama olarak 2.16 oranındaki bir tercihle “Bilmiyorum (Fikrim yok)” yanıtını verirken, kadın ortalaması 2,62 oranında “Daha çok olumlu” tercihinin öne çıkarmıştır. Kadınların bu yöndeki tercihi sorgulandığında, Türkiye’ye geldikten sonra el sanatlarında kullanılan makine ve teçhizata erişimin kolay olması nedeniyle özellikle kadınların el becerilerini geliştirdikleri ve daha üretken hale geldikleri bilgisine ulaşılmıştır.

Çocuk ve 18 yaş altı gençleri içeren Y1’deki erkek tercihi 3,1 oranında “Daha çok olumlu” yönünde iken, Y2’de ani bir düşüş kaydederek 1,83 oranında “Bilmiyorum (Fikrim yok)” seçeneğine geriler. Y3’te yeniden yükseliş eğilimine girerek 2,47’ye, Y4’te 2,86’ya çıkar, son olarak şaşkıncı biçimde Y5’te yeniden 1,9 oranıyla “Bilmiyorum (Fikrim yok)” seçeneğine geriler. Kadın Y1’de 2,33 oranıyla başlayan “Bilmiyorum (Fikrim yok)” seçeneğinin tercihi Y2’de 2,45’e, Y3’te 2,65’e, Y4’te 2,75’e kadar yükseliş göstermesine karşın, erkeklerde olduğu gibi keskin bir düşüş seyri izleyerek 1 oranında “Daha çok olumsuz” seçeneğine kadar iner. Konuya ilişkin yapılan söyleşilerde, özellikle Y5 içindeki grubu oluşturan yaşlı kesimin gelenekselliğe önem vermeyi sürdürdüğü, atölye ve fabrikalarda üretilen fabrikasyon el sanatlarının gerçek anlamda el emeğiyle üretilen el sanatlarının yerini tutmadığı ve onları geriletmediği düşüncesinden hareketle böyle bir tercihte buldukları tespit edilmiştir.

Kültürel toplumların kültür(süz)leşme aşamalarını belirlemekte iyi bir gösterge, kültürel topluluğun örf ve âdeti, eğlenceleri ve dinsel içerikli törenlerinde değişim olup olmadığının saptanmasıdır. Böyle bir değişimin

belirlemek için sorulan “Afganistan’da yaptığınız düğünler, nişan törenleri, sünnet törenleri, asker uğurlama gibi geleneksel merasim ve eğlenceleri Türkiye’de aynı biçimde mi yapıyorsunuz?” sorusuna, erkek ve kadınların verdikleri yanıtlarda oransal olarak bir farkın olduğu ilk anda göze çarpar. Erkek ortalamada 1,14 oranında “Biraz aynı” yanıtı öne çıkarken, Afganistan’daki uygulamaların aynen devam ettiği, ancak ufak tefek farklılıkların görüldüğü ifade edilir. Buna karşılık kadın ortalamasında 2,25’lik tercih “Bilmiyorum” seçeneğine karşılık gelir ve bu da, kadınların söz konusu uygulamalardaki değişimler konusunda kafalarının karışık olduğunu gösterir. Erkek Y1’de 0,95 oranıyla “Biraz aynı” tercihi, Y2’de 0,62 oranıyla “Kesinlikle aynı”ya yaklaşır. Y3’te 1,72 oranında “Bilmiyorum” seçeneğine ulaşan erkek tercihi, Y4’de 1,45’le yeniden “Biraz aynı”ya iner. Y5’teki erkek tercihi 1,1 gibi daha da düşük bir oranla aynı tercihi peşinler.

Tablo 12. *El sanatlarında olumlu/olumsuz gelişmeler*

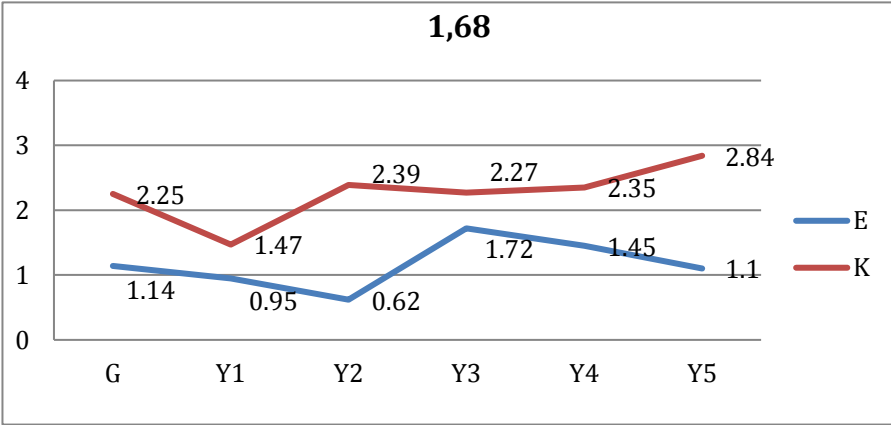
Kadın Y1’de değişimin oranı 1,47 ile “Biraz aynı” sonucunu verirken, Y2’de 2,39’la, ardından Y3’te 2,27, Y4’te 2,45 oranıyla “Bilmiyorum (Fikrim yok)” sonucunu ortaya koyar. Kadın Y5’te 2,84 oranıyla elde edilen “Biraz farklı” tercihi, erkek ve kadın katılımcılar arasında Y5 düzeyinde derin bir tercih ayrılığı olduğunu gösterir. Anketin gerçekleştirilmesi sırasında kadınların daha yüksek oranda değişimin olduğunu beyan ettiklerini, buna karşılık erkeklerin pek fazla değişim olmadığı yönünde görüş belirttiklerini, bunun nedeninin ne olabileceği soruldu. Bu soruya yanıt veren kadınlar ortalama olarak, “işin mutfağında kadınların olması sebebiyle onların değişimi daha kolaylıkla fark ettiklerini, dışarıdan gözlemci konumunda olan erkeklerin ise olarak bunu yeterince fark edemedikleri” şeklindedir. Aynı konuda erkekler ortalama olarak, “eğlenme biçimlerinde belli oranda değişimin olduğunu ancak özde bir değişimin söz konusu olmadığı” yönünde görüş belirtmişlerdir. Biçimdeki değişikliğin gerekçesi sorulduğunda, medyatik kültürün kendi toplumları üzerinde de etkili

olduğu ve bu gerekçeyle yeni oyun ve dansların, yeni davranış biçimlerinin gelişmeye başladığı yönünde yanıtlar alınmıştır.

Yapılan eğlence ve merasimlerin erkek ve kadınların oluşturduğu karma bir grup tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği sorulduğunda, karma eğlence ve merasimlerinin olmadığı, gerektiğinde erkek ve kadınların farklı mekânlarda bulunması koşuluyla bu tür etkinliklere katılabileceği ifade edilmiştir. Karma etkinliğe hangi gerekçelerle yer verilmediği yönündeki soruya hem erkek hem de kadınlar tarafından verilen dinsel nedenlerden kaynaklanan gerekçeler sıralanmıştır.

Bütün bu sonuçlardan hareketle, ağırlıklı Özbek kökenli göçerlerden oluşan göçer toplumun egemen toplumdaki nispeten uzak konumdaki bir mahallede yaşamış olmasının, onların küçük bir özerk yapı şeklinde düzenlemeyle geldikleri ülkenin örf ve âdetini büyük oranda aynı biçimde sürdürdükleri, değişimin düşük düzeylerde ve yalnızca şekilsel olarak gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 13. *Geleneksel merasim ve eğlencelerde benzerlik*

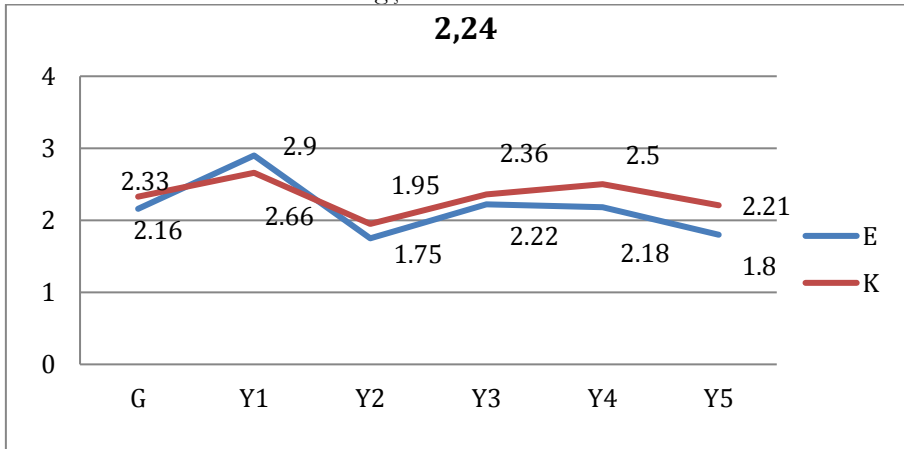
Göçer grupların yerleştikleri uzamlarda karşı karşıya kaldıkları durumlardan biri de çokkültürlülüktür. Kültürel grupların benliklerini kaybetmeden uyum içinde ve birbiriyle etkileşim halinde yaşamaları halini ifade eden bu kavram altındaki karşılıklı etkileşim, zaman zaman kültürel grupların karşılıklı olarak birbirlerinden beğendikleri bazı tutum, durum, uygulama ve tatları kendi bünyelerinde kullanmaları sonucunu doğurur. Böylesi bir ortamda kültürde değişimin olması doğaldır ve kültür(süz)leşme aşamasının bütünleşme/uyum izleminin benimsendiğini ifade eder. Böylesine karşılıklı bir kültürel etkileşimin olup olmadığına yönelik, “Afganistan’daki yemek kültürünüze göre Türkiye’deki yemek kültürünüzde değişim oldu mu?” sorusuna, “Hiç olmadı” diyenlerin toplam sayısı 49 iken, az ya da çok değişimi ifade eden diğer seçenekleri söyleyenlerin toplam sayısı 158 kişi olmuş, bu sayının 81’ini mutfakla yakından ilgilenen kadınlar oluşturmuştur. 3 kişi de yemek kültüründe değişim olup olmadığına ilişkin soruya yanıt vermemiştir. Erkek ortalamasında 2,16

oranında, kadın ortalamasında 2,33 oranında “Bilmiyorum (Fikrim yok)” seçeneği öne çıkmıştır. Çocukların ve gençlerin ağırlıkta olduğu erkek Y1’de 2,9 oranıyla “Biraz oldu” seçeneğine yer verilirken, Y2’de şaşırtıcı bir düşüş eğrisinin ardından 1,75’le “Bilmiyorum (Fikrim yok)” seçeneği öne çıkar. Y3 ve Y4’te 2,22 ve 2,18 düzeylerine çıkan tercih oranı Y5’te yeniden 1,8 seviyesine düşüş seyri izler. Kadınlardaki tercih seyri de erkeklerin tercihine paralel bir seyir izler. 2,66 oranıyla Y1’de “Biraz oldu” seçeneğiyle başlayan tercih seyri, Y2’de 1,95’e, Y3’te 2,36’ya, Y4’te 2,5’e doğru inişli çıkışlı bir yol izleyerek, yine erkek Y5’e paralel olarak düşüş göstererek kadın Y5’te 2,21 oranına kadar düşer.

Çocuk ve gençlerin yemek kültüründe değişim olduğu yönündeki tercihine katılım oranı orta yaş ve yaşlılarda daha az olur. Değişimin olmadığı ya da oldukça az olduğu yönündeki tercihler özellikle elli yaş sonrasını oluşturan gruptan gelir.

Katılımcılara yemek kültüründeki değişimlerin neler olduğu sorulduğunda, özellikle Hatay yöresinde sıklıkla yapılan ve beğenilen *içli köfte*, *karnıyarık* gibi bazı yemeklerin Özbek kökenli grubun mutfağında da pişmeye başladığı, buna karşılık *Özbek pilavının* da egemen toplum mutfağının beğenilen tatları arasında yer aldığı sonucu elde edilir. Bu sonuç, sınırlı olsa da, yörede yer alan göçer toplum ile egemen toplum arasında çokkültürlü ilişkilerin oluştuğu ve bazı değerlerin karşılıklı olarak kültürel ve egemen toplum arasında paylaşıldığı sonucunu ortaya koyar. Bu durum, Afganistan’dan gelen grubun, egemen toplum yaşantısından büyük oranda soyutlanmış bir yerleşim alanında yaşamını sürdürmesine karşın, kültür(süz)leşmeye açık olduğunu gösterir.

Tablo 14. *Yemek kültüründe değişim*

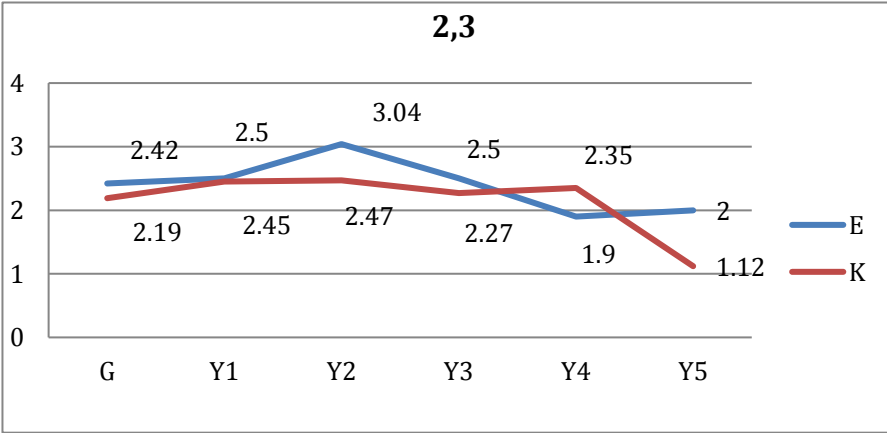
Kültür(süz)leşme, başka kültürel öğelere açık olma, başkalarının değerlerini kabullenme, kullanma, gerektiğinde kendi değer ve ölçütlerini terk etme gibi farklı izlemleri içerdiğine göre, kültürel bir grubun kendi kültürüne ait olmayan müzik ve sanat gibi çeşitli alanlara olan ilgi ya da ilgisizliği de o grubun kültür(süz)leşme sürecinin göstergesidir. Bu amaçla göçer grubuna yöneltilen

“Türk müziği veya Batı müziği dinler misiniz?” sorusuyla bireylerin kendi kültür değerleri dışındaki değerlere açık olma veya onları benimseme oranlarının ölçülmesi hedeflenmiştir. Bu soruya “Hiç dinlemem” diyenlerin sayısı 20 (10 erkek, 10 kadın) iken, “Nadiren dinlerim”den başlayıp “Bazen dinlerim”, “Sıklıkla dinlerim” ve “Her zaman dinlerim” diyenlerin sayısı 181’dir. 181 kişi kadın ve erkek oranında 92 erkeğe karşın 89 kadın şeklinde denklik oranı vardır.

Erkeklerde ortalama 2,42 oranıyla “Bazen dinlerim” tercihi yapılırken, kadınlarda da aynı tercih 2,19 oranıyla gerçekleşir. Erkeklerdeki Y1’de 2,5 oranında “Sıklıkla dinlerim” seçeneğine giden tercih, Y2’de 3,04 oranına kadar yükseldikten sonra Y3’te yeniden 2,5 oranına iner, ardından Y4’te 2,35’e ve Y5’te 2’ye doğru yönelip “Bazen dinlerim” seçeneğini işaret eder. Kadınların erkeklere oranla kısmen daha az Türk ve Batı müziği dinlediği sonucunu ortaya koyan tercih eğrisi Y1’de 2,19’dan başlayıp, Y2’de 2,45, Y3’te 2,47, Y4’te 2,35 oranlarında “Bazen dinlerim” seçeneğine sabitlenirken, Y5’te keskin bir düşüşle “Nadiren dinlerim”e denk gelen 1,12’oranına kadar iner.

Katılımcıların tercihlerini şekillendiren tablonun da ortaya koyduğu gibi Afganistan’dan gelen Ovakent göçerleri zaten çokkültürlü bir ortamdan gelmenin gereği olarak, başka kültürlerle açık olma izlenimini benimsediğini, kendi kabuğu içinde sıkışıp kalmak istemediğini yansıtmaktadır. Her şeye karşın kendi değerlerini kaybetmekten yana olmadıklarını dile getiren katılımcılar, kültürel bir erimeye uğramaktan çok çokkültürlülüğün zenginliğinden yararlanmayı yeğlediklerini beyan etmişlerdir.

Tablo 15. *Türk ve Batı müziği dinleme oranı*

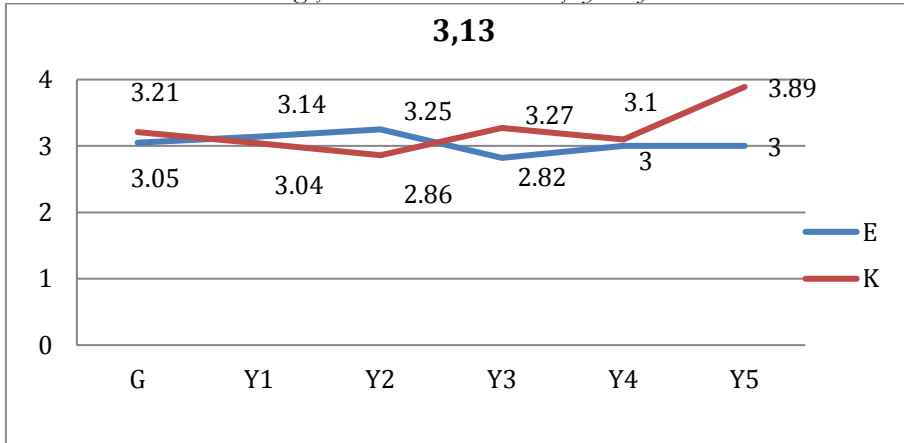

Kültürel toplulukların yaşadıkları ortamda egemen toplum bireyleri ve kurumları tarafından kabul görmesi veya istenmemesi, dışlanması, aşağılanması gibi tutumlar, göçer grupların yaşadıkları toplumla bütünleşmesini, kültürel erimeye uğramasını, dışlanması veya toplum dışı bir yaşamı benimseme gibi izlemlerin izlenmesinde temel gerekçelerdir. Bu gerekçeleri ortaya çıkaracak egemen toplum tutumlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini ve göçer toplumun

bu tutumlar karşısında bir izlem izleyip izlemediğini belirlemek amacıyla sorulan “Yabancı, göçmen, muhacir, sığınmacı gibi ifadeler sizler için kullanılıyor mu?” sorusuna, 56’sı erkek, 66’sı kadın toplamda 122 katılımcı “Hayır, asla” yanıtını vermiştir. Bu yanıtı verenlerin toplam katılımcılar içindeki oranı %58’dir. Buna karşılık, “Evet, her zaman” diyenlerin sayısı 6 erkek ve 6 kadın olmak üzere toplamda 12 olup, katılımcıların ancak %0,05’ini oluştururlar. Geriye kalan yüzdeler dilim “Evet, nadiren” tercihiyle, “Evet, sık sık” seçenekleri arasındaki tercihlerde toplanır. Bu tercihlerde de yoğunluk 40 kişiyle “Evet, bazen” seçeneğinde yoğunlaşır.

3,21’lik erkek ortalaması ve 3,05 kadın ortalaması “Evet, nadiren” sonucunu verir. Farklı yaş grupları arasında keskin olmasa da ufak tefek iniş-çıkış seyri izleyen tercih çizgisi erkek Y3’de 2,82, kadın Y2’de 2,86’la 3 oranının altına düşüş gösterse de aynı tercih içinde kalmaya devam eder. Erkek tercihlerin baştan sona 3 çizgisi civarında olmasına karşılık, kadın Y5’te tercih oranı 3,89’la “Hayır, asla” seçeneğine kadar yükselir. Kadınlarda oranın bu denli yükselmesi, dış temasın ve farklı kültürlerle bir arada bulunmanın kadınlar arasında oldukça az olduğu gerçeğinden kaynaklanır.

Tablo 16. “Yabancı”, “göçmen”, “muhacir”, vb. dışlayıcı sıfatlarla anılma

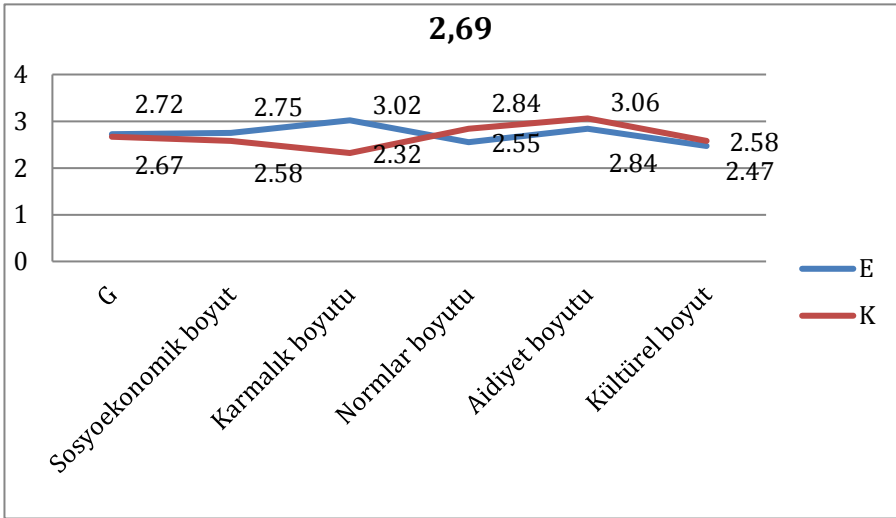

Sonuç

Çalışma alanımızda yaşayan Özbek göçerlerin yaşamakta oldukları mahallede Kömürçukur’lu Türkler, Afganistan’dan kendileri gibi göçle gelen Türkmenler, Hatay’ın genelinde sürekli temas halinde oldukları Türk ve Arap kökenli kültürel topluluklarla sürekli temas halinde olmaları, farklı kültürlerle karşılıklı etkileşime açık oldukları ve belki de gelmiş oldukları Afganistan’ın nüfusa yönelik yapısı gibi, çoğulcu yapıya uygun düşen bir bütünleşme süreci takip ettikleri; bu yapı içinde kendi kültürlerini yüceltmek, diğer kültürleri küçümsemek gibi bir tavır takınmadıkları gözlemlenmiştir. En azından şimdilik kendilerini çevreleyen kültürel gruplarla kültürlerarası bir yapıdan çok

çokkültürlü bir yapının oluşumuna katkı vermişlerdir. Çünkü kültürlerarasılık, “karşılıklı değiş-tokuş ilişkileri ve temas halinde bulunulan kültüre karşı görece bir kimliği koruma anlayışı içinde karşılıklı kültürel iletişimlerden oluşan bir yapıdır” (Clanet, 1990, s. 21) olarak tanımlansa da, çokkültürlülüğün farklılıkların karşılıklı iletişimi ve etkileşimi ifade etmesidir. Yani çokkültürlülük, “kendilerine özgü özellikleri sürdürmekten yana olan sosyoetnik farklı grupların bir arada yaşadığı toplumsal bir sistem” (Vinsonneau, 1997, s. 180) içerirken, kültürlerarasılık, farklı kültürlerin insanlara özgü bir birlik halinde, egemen kültürün benimsenmesi süreciyle gelişen birlikteliği anlatır (Demorgon, 1999, s. 85). Berry de bu kavramı, egemen toplum kültürünün benimsenmesi (enculturation) ve kültür(süz)leşme arasındaki etkin denge olarak tanımlar (Berry J. W., 2000, s. 83).

Tablo 17. *Farklı boyutlara ilişkin genel tercih ortalaması*

Çalışmamız, Ovakent göçerlerinin diğer kültürlerle iletişim ve karşılıklı etkileşim içinde olduğunu, ancak egemen Türk kültürünün benimsenmesinin henüz söz konusu olmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Ancak John W. Berry'nin kültür(süz)leşme kuramı gereğince, kültürel topluluğun sürekli aynı izlemi benimsemek durumunda değildir. İzlemin korunması veya yeni izlemlerin belirlenmesi özellikle egemen kültür konumundaki Türk toplumunun tutumuna bağlıdır. Egemen kültürün, kültür(süz)leşmeye yönelik bir takım biçimleri dayatması veya kültürel topluluk bireylerinin seçimlerinin sınırlandırılması halinde diğer izlemlerin belirlenmesi her zaman için olasıdır (Berry J. W., 1997). Grubun bulunduğu çokkültürlü ortamda uyum ve bütünleşme izlemi, egemen ve egemen olmayan grupların gündelik yaşamdaki kültürel farklılıklarını tüm gruplara göstermeye yönelik hukuku tanımları durumunu içerir. Böyle olunca, Berry'nin modelinde, göç alan toplumun

kültürünün kabullenilmesi zorunlu olarak kültürel grupların özkültürlerini terk etmesini gerektirmez.

Sonuç olarak, yalnızca karşılıklı etkileşimi ve aynı yaşam alanlarını paylaşmayı içeren çokkültürlü bir yaşam biçimi yerine, daha çok temas halinde olunan egemen kültürün değerlerini benimsek şeklindeki kültürlerarası bir yaşam biçimini benimsemekle, kendi kültürlerinin ürünü olmayan, ancak bu ürünün ortaya çıkmasına katkı veren ve kendi kültürlerinin yeni durum ve ilişkilere açık olduğunu, yeni tat ve lezzetlerin gerekliliğinin farkında oldukları bir izlemi sergiledikleri görülmektedir. Buna göre, Ovakent'te yaşayan Özbek asıllı göçer grubun yaşamakta olduğu egemen topluma karşı ilişkilerinin sürdürülmesinde sahip oldukları tutum ve izlemlerini ölçmek amacıyla yaptığımız anket destekli bu çalışma, ölçüm sonuçlarını ortaya koyan sorulara verilen yanıt ve tercihler incelendiğinde, söz konusu kültürel topluluk egemen toplumla teması sırasında az da olsa kendi kültürel değerlerini egemen topluma ihraç etse de, daha çok egemen kültür değerlerini benimsediği için kültürlerarası bir yapının içinde kendi benliklerini kaybetmeden, bir bütün olarak uyum ve bütünleşme izlemini benimsediği; kültürel erime, toplum dışı yaşamı yeğleme gibi izlemleri benimsemediği; egemen toplumun da gruba karşı dışlama, ırkçılık ve ayrımcılık gerektiren herhangi bir tutum ve izleme sahip olmadığı; göçerlerin geleceklerinin Türkiye'de olduğunun bilinciyle hareket ettiği ve Türk kültürüyle kendi kültürlerini karşılıklı çeşitlendirip zenginleştirerek kalıcı olmak istedikleri yönünde niyet ve davranışlarda oldukları sonucuna sahada gerçekleştirilen anket verileriyle ulaşılmıştır. Ortaya çıkan uyum ve bütünleşme izleminin, toplumsal ve ekonomik boyut, kültürel boyut ve aidiyet boyutu diye sınıflandırılabilir temelde üç boyutta gerçekleşmiş olduğu saptanmıştır.

Kaynakça

Atalay, İ. (2017). Türk ve Fransız çocuk yazınında göç olgusu: Karşılaştırmalı bir inceleme. Tekirdağ: Türkiye.

- Azzi, A. E., & Klein, O. (1998). *Psychologie sociale et relations intergroupes*. Paris: Dunod.
- Bentzin A. (2010). Türk, Türkistan ve Özbek Kimlikleri Arasında: İstanbul'daki Özbek Göçmenler. *Türkiye'ye Uluslararası Göç* (Ed. Barbara Push ve Tomas Wilkoszewski), (çev. Mutlu Çomak-Özbatır), Kitapyayınevi, 281-296.
- Berry, J. W. (1980). Acculturation as varieties of adaptation. A. P. (Ed.) içinde, *Acculturation: Theory, models and some new findings* (s. 9-25). Westview: Boulder.
- Berry, J. W. (1980). Acculturation as varieties of adaptation. A. P. (Ed.) içinde, *Acculturation: Theory, models and some new findings* (s. 9-25). Westview: Boulder.
- Berry, J. W. (1991). Understanding and Managing Multiculturalism: Some possible implications of research in Canada. *Psychology and Developing Societies*, 3(1), 17-49.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*(46), 5-34.
- Berry, J. W. (2000). Acculturation et identité. J. Costa-Lascoux, A. Hilly, & G. Vermès içinde, *Pluralités des cultures et dynamiques identitaires* (s. 83). Paris: L'Harmattan.
- Berry, J. W. (2003). Conceptual approaches to acculturation. K. Chun, P. Balls-Organista, & G. Marin içinde, *Acculturation: Advances in theory, measurement and application* (s. 17-37). Washington: American psychological Association Press.

- Berry, J. W., Kim, U., & Mok, D. (1987). Comparative Studies Of Acculturative Stress. *International Migration Review*(21), 491-511.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., & Dasen, P. R. (2002). *Cross-cultural psychology: Research and applications*. New York: Cambridge University Press.
- Çakırer Özservet Y. (2014). Zeytinburnu Kentsel Mekânında Soydaş Diyasporasının Örgütlenmesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı: 3 Bahar, 231-243.
- Çakırer Özservet Y. (2013). *İstanbul Zeytinburnu İlçesi'nde Afgan Türklerinin Ulusötesi Kentleşme Ağlarının Analizi*, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı: 2 Güz, 163-181.
- Çetin B., Gün İ. (2015). Türkiye'ye Göçen Özbeklerde İktisadi Kültür ve Adaptasyon Süreci Ovakent Örneği (Hatay). *Coğrafya'ya Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Hayati Doğanay* (e-kitap), Editör(ler) : Serhat Zaman, Ogün Coşkun, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 535-570.
- Clanet, C. (1990). *L'interculturel. Introduction aux approches interculturelles en Education et en Sciences Humaines*. Toulouse: Presses Universitaires du Mirail.
- Coşkun E. (2011). Türk ve Göçmen Öğrencilerin Yazılı Anlatımlarında Metin Bağdaşıklığı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, *Educational Sciences: Theory & Practice*, 11(2), Bahar, 881-899.
- Demorgon, J. (1999). J. Demorgon Un modèle global dynamique des cultures et de l'interculturel in (1999). J. Demorgon, & E. M. Lipiansky içinde, *Guide de l'interculturel en formation* (s. 81-87). Paris: Retz.
- Eraslan A. (2016). Antakya'da Yaşayan Özbeklerde "Tüvekli Beşik" Geleneği. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, sayı 1, 39-51.
- Eraslan A. (2015). Antakya'da Yaşayan Özbeklerde Nevruz Bayramı ve Nevruz Tatlısı: Sümelek. *Folklor/Edebiyat*, Cilt: 21, Sayı:84, 109-129.
- Eraslan A. (2015). *Antakya'da Yaşayan Özbeklerde Kimlik ve Aidiyet*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gömmez E. (2008). Afganistan'dan Gelen Göçmen Özbeklerin Sosyo-kültürel ve Dini Hayatları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Labelle, M., Field, A.-M., & Icart, J.-C. (2007). *Les dimensions d'intégration des immigrants, des minorités ethnoculturelles et des groupes racisés*. Montréal: Université du Québec.
- Padilla, M. (1987). Acculturation and stress among immigrants and later generation individuals. D. F. (Ed.) içinde, *The quality of urban life: Social, psychological, and physical conditions* (s. 101-120). Berlin: Walter de Gruyter.
- Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38, 149-152.
- Rumbault, R. G. (1998). Pradoxes and Orthodoxies of Assimilation. *Sociological Perspectives*, 40(3), 483-411.
- Sam, D. L. (2006). Acculturation: Conceptual background and core components. D. L. Sam, & J. W. (Ed.) içinde, *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (s. 11-26). New York: Cambridge University Press.
- Sirkeci, I. (2009). Transnational Mobility and Conflict. *Migration Letters*, 6(1), 1-14.
- Sirkeci, İ. (2012). Transnasyonal mobilite ve çatışma. *Migration Letters*, 9(4), 353-363.
- Teske, R. H., & Nelson, B. H. (1974). Acculturation and assimilation: a clarification. *American Ethnologist*, 1, 351-367.

- Tilbe, A. (2015). Gc/Gcer yazını incelemelerinde atışma ve gc kltr modeli. *3rd Turkish Migration Conference, Charles University Prague, Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings* (s. 458-466). Londra: Transnational Press London.
- Vinsonneau, G. (1997). *Culture et comportement*. Paris: Armand Colin.

Acculturation among Uzbek Immigrants in Ovakent

EXTENDED ABSTRACT

This study, based on a survey, explores the efforts and experiences of maintaining the culture and identity among Uzbek immigrants, who were uprooted due to the occupation and the terror in 1979, and had moved to Hatay-Ovakent. In this context, our study focuses on migrants who started to migrate with the occupation of Afghanistan by Soviet Russia after 1979 and as a result of the conflicts and adverse political, economic, cultural circumstances and tribulations of different ethnic and religious groups emerged within the country. These migrants had to migrate to Turkey for safety and to live under more favourable conditions. They moved to Ovakent neighbourhood of Hatay province, which is one of the largest Uzbek origin communities, who have been dispersed in different cities in Turkey. Although it has been more than thirty-five years since they first arrived in Turkey, we focused on a few questions: Whether these Uzbek migrants from Afghanistan can preserve their cultures in the country; whether they face cultural changes and how fast these processes are; if any, the degree of marginalization; level of acceptance or exclusion by the dominant society in the context of acculturation process. We focus on this process of acculturation of Uzbek migrants in a community. According to the latest data from the Turkish Statistical Institute, the population of the migrants living in Ovakent district is 7000 in total. In this study, the Uzbek community is analysed at macro level. A questionnaire of twenty-four questions about the continuity of culture, diversity, exchange and integration processes are explored with a sample representing 0.03 percent of (210 respondents) a migrant community of seven thousand. The questionnaire included acculturation scale but also included questions about the daily life styles they use, their identity, religious practices, customs and traditions, their belongings and professions, and their food culture. The responses were collected using a questionnaire employing Likert Scale questions following the framework of acculturation strategies theory of John W. Berry regarding immigrants in contact with other cultures. We have found that Uzbek migrants continue to acculturate with Turkish society in all aspects, but due to Ovakent's isolated position and distance from the mainstream culture in Turkey, this process has seemingly slowed down. This study's findings allude to continuity of the culture of origin in the destination, along with adoption of some new cultural values the migrants encounter.

Keywords: Ovakent; Uzbek immigrants; Acculturation; Cultural community; Integration; Cultural assimilation; Marginalization.